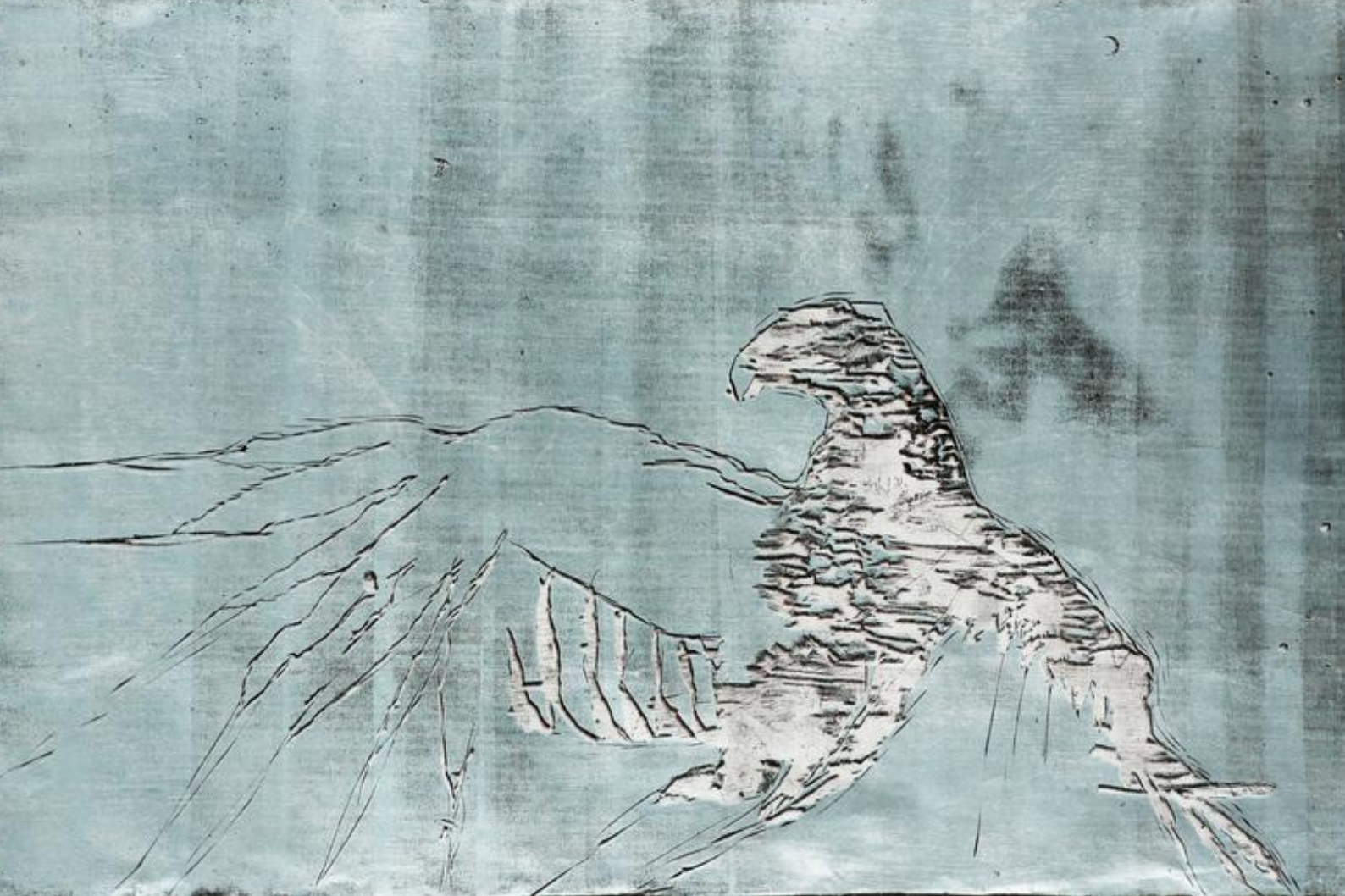

Iloa ja kuntoa kulttuurista

KARTOITUS KULTTUURIN HYVINVOINTIPALVELUISTA KAAKKOIS-SUOMESSA

Elina Perttula

Sisältö

1. Raportin tarkoitus ja toteuttaminen	5
1.1 Hyvinvointi, taide, kulttuuri – käsitteiden määrittelyä.....	6
1.2 Kaakkois-Suomen kulttuurin hyvinvointipalvelujen kartoituksen toteutus.....	9
1.3 Kaakkoissuomalaisia kulttuurin hyvinvointihankkeita ja -projekteja.....	10
2. Kulttuurin hyvinvointipalvelut Kaakkois-Suomessa	15
2.1 Kulttuurin hyvinvointipalvelujen tuottajat.....	15
2.2 Tuotetut kulttuurin hyvinvointipalvelut ja kokemukset niistä	19
2.3 Kulttuurin hyvinvointipalvelujen kysyntä sosiaali- ja terveysalalla	23
2.4 Tarvittavat resurssit – verkostoitumista, organisointia, ymmärrystä	24
3. Kulttuurin hyvinvointipalvelujen tulevaisuus	28
3.1 Kulttuurin hyvinvointipalvelujen tarjoamat mahdollisuudet	32
3.2 Haasteet kulttuurin hyvinvointipalvelujen tuottamisessa.....	34
4. Johtopäätökset ja kehittämis ehdotukset	35
Lähteet:.....	37
Liitteet:	38

ALUKSI

Tämä kartoitus on tulosta sosiaalialan ja kulttuurialan välisestä yhteistyöstä. Opetusministeriö julkaisi vuonna 2010 Taiteesta ja kulttuurista – toimintaohjelmaehdotuksen, jonka keskeisenä sisältönä on hyvinvoinnin edistäminen kulttuurin ja taiteen keinoin. Saman vuoden huhtikuussa opetusministeriö myönsi alueellisille taidetoimikunnille määrärahaa, jolla taidetoimikunnat voivat teettää tilaustyönä kartoituksen alueen kulttuuripalveluista, joita voitaisiin jatkossa hyödyntää hyvinvointityössä sekä selvityksen kulttuuri-hyvinvointipalvelujen kysynnästä ja markkinoista alueella. Määrärahan saamisen ehtona oli, että selvityksen tekijäksi valittiin nuori taide-, kulttuuri- tai sosiaalialan ammattilainen. Kaakkois-Suomen taidetoimikunta otti asiassa yhteyttä Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Oy Socomiin. Osapuolet olivat jo aiemmin tehneet yhteistyötä kulttuurin hyvinvointivaikutuksiin keskittyneessä Taideapteekki- projektissa. Socom otti toimeksiannon toteuttaakseen ja selvityksen tekijäksi valittiin medianomi, valtiotieteiden ylioppilas Elina Perttula.

Toivomme, että kartoitus on perustana laajemmalle kulttuuri- ja hyvinvointialan väliselle ennakoluulottomalle yhteistyölle. Hyvinvointi ei ole sosiaali- ja terveysalan omaisuutta, vaan myös kulttuuri ja taide ovat olennaisia asioita hyvinvoinnin ylläpitämisessä ja lisäämisessä.

Talvisessa Kouvolassa 16.2.2011

Anja Härkönen

Kehittämispäällikkö (ma)

Kaakkois-Suomen sosiaalialan

osaamiskeskus Oy, Socom

Heli Kaukiainen

Pääsihteeri (ma)

Kaakkois-Suomen taidetoimikunta

1. Raportin tarkoitus ja toteuttaminen

Taiteella ja kulttuurilla on hyvinvointia lisäävä vaikutus meihin kaikkiin. Tutkimusten mukaan taide ja kulttuuri lisäävät elämänlaatua, sosiaalista yhdessäoloa ja aktivoivat kanssakäymiseen. Kulttuuriharrastuksen kautta ihminen voi tuntea kuuluvansa itseään tukevaan yhteisöön. Kulttuuriharrastus vaikuttaa myös eliniänodotteeseen pidentävästi ja vahvistaa itsetuntoa. Vaikka elin- ja asuinympäristö muuttuisi kodista palvelutaloksi tai laitokseksi, kiinnostus taide- ja kulttuuritoimintaan säilyy osana ihmisen identiteettiä ja elämää. (Liikanen & Hyyppä, 2005; Liikanen, 2010.)

Tämän raportin tarkoituksena on kartoittaa Kaakkois-Suomen alueen kulttuuripalveluja, joita voitaisiin jatkossa hyödyntää hyvinvointityössä. Lisäksi tavoitteena on selvittää kulttuurin hyvinvointipalvelujen kysyntää ja markkinoita alueella. Kartoitus on tehty Kaakkois-Suomen taidetoimikunnan toimeksiantona ja sen on toteuttanut Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Oy Socom. Kartoitus on osa opetusministeriön käynnistämää Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia – toimintaohjelmaa 2010-2014.

Kulttuurin hyvinvointipalvelulla tarkoitetaan esimerkiksi taiteen soveltavaan käyttöä muun muassa nuoriso- tai hoivatyössä, tai se voi olla sosiokulttuurista innostamista ja voimauttamista eri yhteisöissä. Taide ja kulttuuri voivat antaa mielekäästä sisältöä elämään niin lastensuojelun lapsille ja nuorille, mielenterveyden ongelmista kärsiville, fyysisistä vammoista kuntoutujille kuin pysyvämmiin vammautuneille. Kulttuuripalveluja voidaan käyttää myös ennakoivasti osana sosiaali- ja terveydenhuoltoa ja syrjäytymisen ehkäisemistä. Taiteesta ja kulttuurista -toimintaohjelma painottaa kolmea aluetta, jotka ovat 1) kulttuuri osallisuuden ja yhteisöllisyyden, arjen toimintojen ja ympäristöjen edistäjänä, 2) taide ja kulttuuri osana sosiaali- ja terveydenhuoltoa sekä 3) työhyvinvoinnin tukeminen taiteen ja kulttuurin keinoin.

Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia –toimintaohjelman tavoitteena on terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen ja osallisuuden lisääminen kulttuurisin keinoin. Jokaisella meistä on oikeus ja tasa-arvoinen mahdollisuus päästä itse tekemään taidetta ja osallistumaan kulttuuritoimintaan, riippumatta asuinpaikasta, elin- tai työympäristöstä. (Liikanen 2010, 10 – 12.)

Kartoituksen tarkoituksena on saada kokonaiskuva Kaakkois-Suomen alueen kulttuurin hyvinvointipalveluista. Kaakkois-Suomen kulttuurin hyvinvointipalvelujen kysyntää, tarjontaa ja markkinoita kartoitettiin kolmen kyselyn avulla, jotka suunnattiin kaakkoissuomalaisille taiteilijoille, kulttuuriverkostoille ja kulttuuritoimijoille sekä alueen sosiaali- ja terveyshuollon toimijoille. Lisäksi lisätietoa kulttuurin hyvinvointipalveluista on kerätty haastatteluin. Kyselyt ja haastattelut toteutettiin joulukuussa 2010.

Tässä raportissa edetään seuraavasti: aluksi määritellään kulttuurin hyvinvointipalvelujen keskeisimmät käsitteet. Sen jälkeen silmäillään, mitä aikaisempia kulttuurin hyvinvointipalveluihin liittyviä hankkeita ja projekteja Kaakkois-Suomen alueella on ollut. Teoriaosuuden jälkeen esitellään kyselyiden ja haastatteluiden tulokset. Raportin lopuksi esitetään kehittämissuhteita.

1.1 Hyvinvointi, taide, kulttuuri – käsitteiden määrittelyä

Hyvinvointi, taide ja kulttuuri ovat laajoja, monitahoisia käsitteitä, joita ei voi yksioikaisesti määrittellä. Hyvinvointi, kulttuuri ja taide liittyvät kaikki yhteen, sillä taide ja kulttuuri luovat myönteistä hyvänolon tunnetta ja hyvinvointia, ja näin edistävät terveyttä.

Mitä on hyvinvointi?

Hyvinvointi -sanaan liittyy hyvin voimisen lisäksi myös muita korkeampiin tunteisiin viittaavia merkityksiä, kuten oman elämän elinvoimaisuus, elämän kontrollointi ja eettinen yhdenmukaisuus. Hyvinvointiin kytkeytyy ajatus, että ihmisellä on päämäärä, toivoa ja pyrkimystä, ja että hän kykenee ja voi käyttää kykyjään. Hyvinvoinnin kokemisessa turvallinen ja hyväksyvä ympäristö on olennaista. (Schickler 2005, 221–225.)

Pelkkä fyysisten sairauksien hoito ei takaa mielekästä elämää, jos ihminen ei voi henkisesti hyvin. Maailman terveysjärjestön vuoden 1948 määritelmän mukaan terveys koostuu psyykkisen, fyysisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin täydellisestä tilasta. Myöhemmin määritelmää on laajennettu, sillä sen täydellisyysvaatimus on vaikeasti saavutettavissa, sillä myös sairas voi olla terve. Uudessa terveyden määritelmässä korostuvat yhteisö, väestön kulttuuri ja yhteisön terveys. (Hyypä & Liikanen 2005, 39–40.)

Taide ja kulttuuri osana hyvinvointia

Taiteen keinoin on mahdollista tulkita, kokea, muuttaa ja hahmottaa todellisuutta eri tavoin. Taiteen avulla voi päästä käsiksi mieleen ja tunteisiin, joka muuten olisi vaikeaa (Bardy 2007, 21). Kulttuurilla voidaan tarkoittaa sitä, miten ihminen mukautuu luonnolliseen ympäristöönsä. Mukautuminen tapahtuu kehittämällä taitoja ja ravitsemalla kykyjä (Storck 2009, 69–70). Tässä raportissa kulttuurilla viitataan kulttuuritoimintaan, jonka osa taide ja taiteen tekeminen on.

Kulttuurin ja taide-elämyksen välittymistä ihmisen terveydeksi on vaikea kuvailla ilman ruumiillisuutta, sillä tunteet tapahtuvat ihmisen aivoissa aivotoimintana. Kokemus on osoittanut, että kulttuuri- ja taide-elämykset aiheuttavat hyvää stressiä, josta johtuva tunnetila lisää hyvää oloa. Ilo, tyydytyksen tunne, innostuneisuus ja assertiivisuus kuvaavat taide-elämykseen liittyvää erityistä mielihyvää. Kulttuuri- ja taide-elämykset loivat uusia mielikuvia ja vahvistavat vanhoja. (Hyypä & Liikanen 2005, 54–63.)

Kun kulttuuri- ja taide-elämykset ovat myönteisiä ja miellyttäviä, niiden psykofysiologiset vaikutukset oletetaan terveydelle edullisiksi. Jos taide-elämys synnyttää mielihyvää, siitä palautuu mieleen muistikuvia. Tämä saa aikaan lisää mielikuvia, hyvää mieltä ja iloisuutta, jotka vahvistavat kokijan terveyttä. (Hyypä & Liikanen 2005, 62- 64.) Jotkut voivat kokea hoitolaitoksessa olemisen, kuin he olisivat erityksissä ja se voi myös olla hämmentävää. Taiteella voi olla ainutlaatuinen voima lieventää henkisiä ja fyysisiä vaivoja, ja se voi näin toimia vastavoimana sairaudelle ja hoitolaitokselle, jossa henkilö on. (Hume 2010, 16.)

Taide voi toimia myös yllättävällä ja odottamattomalla tavalla. Taide-elämys voi olla emootiosisällöltään myös kielteinen tai surullinen. Pysyvä suru voi lamauttaa elimistön psykofysiologisen säätelyn, mikä ei ole hyväksi terveydelle. Toisaalta surumielenkin kulttuuri- ja taide-elämys voi olla nautinto, mikä tarkoittaa hetkelliseen suruun liittyviä myönteisiä emootioita (Hyypä & Liikanen 2005, 64; Hume 2010, 18). Taideapteekki – hankkeen kartoitustutkimuksen tulosten mukaan, taide voi olla menetelmä, jolla voidaan avata vaikeasti lähestyttäviä psyykeen solmuja. Taide voi toimia psyykelääkkeenä, joka voi parantaa ihmisen elämänlaatua (Sipilä, 6).

Kulttuurin hyvinvointipalvelut

Suomessa terveystieteiden tutkimus 1930-luvulta lähtien perustui luonnontieteiden selityksiin, jossa kulttuurisilla ja yhteiskunnallisilla terveystieteillä ei ollut sijaa. Kuitenkin 2000-luvulta lähtien on palattu holistiseen ja kulttuuriseen terveystieteeseen, sillä terveyden yhteiskunnallinen luonne ja terveyden alueelliset ja kulttuuriset erot ovat pysyneet ongelmallisina. (Hyypä & Liikanen 2005, 64.)

Kulttuurin hyvinvointiprojektit ovat yhteisöllistä taidetoimintaa, jossa kansalaiset pääsevät taiteilijoiden opastuksella taiteen keinoin tutkimaan paikkaansa maailmassa ja suhdetta muihin ihmisiin. Myös taiteilijoille yhteisölliset taideprojektit antavat uusia näkökulmia toteuttaa taidetta. (Bardy 2007, 24.) Yhteisölliset taideprojektit ja hankkeet voivat tapahtua niin päiväkodeissa, nuorisotaloissa, työpaikoilla, kuntoutus- ja hoitolaitoksissa. Tärkeää on, että osallistujat luovat sitä omista lähtökohdistaan ja tekevät sitä niin, mikä heille on merkityksellistä. Ensisijaista toiminnassa on säilyttää kunnioittava suhde ihmiseen ja harjoittaa myös toisen ihmisen kuulemistä. Oli kyseessä

sitten ikääntynyt, vanhus, mielenterveysongelmista kärsivä nuori tai vauva, tärkeää on päästä tekemään taidetta omista lähtökohdistaan ilman oikeaa tai väärää tulosta. (Bardy 2007, 25-27.)

Taide voi myös auttaa hyvinvointi- ja terveysammattilaisen kohtaamaan asiakkaansa yksilönä ja ryhmänä uudella tavalla. (Bardy 2007, 25-27.) Taide voi toimia dialogina asiakkaiden ja hoitohenkilökunnan välillä, jos kommunikointi muuten on vaikeaa. (Liikanen 2010, 70). Hoitohenkilökunta on usein tärkeässä asemassa, toimiiko kulttuurin hyvinvointiprojekti hoito- tai palveluyksikössä (Hume 2010, 20).

Ihminen voi kokea voimaantuvansa taiteen tekemisen tai kulttuuriin osallistumisen kautta. Taide- ja kulttuuritoiminnan kautta on mahdollisuus saada uudenlaisia resursseja ja hyvinvoinnin kokemuksia. Sosiokulttuurinen innostaminen on yksi kulttuuritoiminnan muodoista. Ajatuksena on, että mahdollisimman moni pääsisi osallistumaan kulttuuriin ja nauttimaan taiteesta. Pelkästään taiteen soveltaminen ei tee toiminnasta innostavaa, vaan taiteen tekemisen katalysaattorina toimii esimerkiksi taiteilija, ohjaaja tai opettaja, joka kannustaa omaehtoiseen tekemiseen. Se että pääsee osallistumaan taiteen tekemiseen, on tärkeämpää kuin itse tuotos. (Liikanen 2010, 33-34.)

1.2 Kaakkois-Suomen kulttuurin hyvinvointipalvelujen kartoituksen toteutus

Kartoitus aloitettiin tutustumalla aiempiin Kaakkois-Suomessa toteutettuihin kulttuurin hyvinvointipalvelujen hankkeisiin ja projekteihin. Kulttuurin hyvinvointipalveluiden nykytilaa selvitettiin kyselyin ja haastatteluin. Tämän kartoitustyön aikana toteutettiin kolme kyselyä, joilla haluttiin selvittää kaakkoissuomalaisten taiteilijoiden, taideverkostojen ja sosiaali- ja terveysalan toimijoiden osallistumista ja kiinnostusta käyttää kulttuurin hyvinvointipalveluja. Lisäksi selvitettiin kulttuurin hyvinvointipalvelujen markkinoita Kaakkois-Suomen alueella: ketkä tuottavat palveluja, mitä palveluja tuotetaan, millaisista palveluista on kysyntää ja millaisena palveluiden tulevaisuus nähdään. Kyselyt toteutettiin Internet-pohjaisella Webropol – kyselytyökalulla. Saate, jossa oli linkki kyselyyn ja taustatietoja kyselystä, lähetettiin vastaajille sähköpostitse 8.-10. joulukuuta 2010. Vastausaikaa kyselyssä oli reilu viikko.

Kyselyistä koottu aineisto koostui seuraavasti:

Kysely taiteilijoille: lähetettiin 38, vastauksia 12 kpl

Kysely kulttuuriverkostoille ja –toimijoille: lähetettiin 22, vastauksia 12 kpl

Kysely sosiaali- ja terveysalan toimijoille: lähetettiin 155, vastauksia 27 kpl

Yhteensä kyselyjä lähetettiin 215 kpl, vastauksia 51 kpl, vastausprosentti 24

Lisäksi aineistoa täydennettiin seitsemällä haastattelulla. Haastatteluiden avulla haluttiin syventää tarkastelunäkökulmaa itse aiheeseen. Haastatteluiden tarkoituksena oli tarkastella kulttuurin hyvinvointipalvelujen mahdollisuuksia ja tulevaisuutta kyselyä syvällisemmin. Haastattelut toteutettiin kasvotusten tai puhelimitse strukturoituina haastatteluina, joissa kysymykset kaikille haastateltaville olivat muodoltaan ja järjestykseltään samat. Lisäksi kolme vastasi kysymyksiin sähköpostitse. Haastattelukysymykset ovat liitteessä 4.

1.3 Kaakkoissuomalaisia kulttuurin hyvinvointihankkeita ja -projekteja

Etelä-Karjalan ja Kymenlaakson maakunnissa kulttuurin hyvinvointipalveluja käsitteleviä projekteja ja hankkeita on toteutettu melko aktiivisesti. Projektit ovat lisääntyneet vähitellen 2000-luvun kuluessa. Projekteja on suunnattu lapsille, nuorille, vammaisille, mutta vaikuttaisi siltä, että painopiste on ollut ikääntyvään väestöön kohdistuvissa projekteissa.

Seuraavaksi esitellään esimerkkejä siitä, millaisia kulttuurin hyvinvointipalvelujen hankkeita ja projekteja on toteutettu Kaakkois-Suomen alueella. Tässä raportissa esitellään muutamia esimerkkejä toteutetuista projekteista. Esiteltävien projektien ja hankkeiden lisäksi on toteutettu myös muita kulttuurin hyvinvointiprojekteja rajatuille kohderyhmille, esimerkiksi valokuvaprojekti kehitysvammaisille ja elokuvaprojekti mielenterveysongelmista kärsiville nuorille. Luonnollisesti myös esimerkiksi palvelutaloilla on omia aiheeseen liittyviä projekteja, joita ei ole mukana tässä tarkastelussa.

Muistojen Talo (toiminta aloitettu 2004 – toiminta jatkuu yhä)

Kotkassa sijaitseva Muistojen Talo kuuluu edelläkävijöihin kulttuuristen menetelmien soveltamisessa vanhustyössä. Muistojen talo on kulttuuriseen vanhustyöhön keskittyvä paikka, jossa ihmisen elämäkokemukset saatetaan näkyviksi muistelutyön eri välineiden, kuten muistojenteatterin tai muistorasioiden, kautta. Muistojen Talossa järjestetään tapahtumia, kursseja ja näyttelyjä. Muistojen Talon toiminta perustuu Lontoossa sijaitsevan Age Exchange Reminiscence Centren malliin, joka on ensimmäinen kansainvälisesti tunnettu muistelutyön menetelmien kehittämiskeskus. Toukokuussa 2010 Muistojen Talo sai Kotka-palkinnon tunnustuksena toiminnastaan.

Muistojen talossa käytetään luovaa muistelutyötä, joka on ammatillinen työmenetelmä, jossa käytetään luovia ja taidelähtöisiä muistelua virittäviä toimintamuotoja järjestelmällisellä tavalla. Vaikka ihminen olisi tällä hetkellä muistamaton, on hänellä silti menneisyyden muistoja, kuten tärkeitä, yhteisiä sukupolvikokemuksia, jotka ovat yhteisiä samanikäisille. Muistelu on elämän prosessointia luovalla tavalla. Muistelemisessa voi nauttia luovuudesta ja taiteen tekemisestä. Myös vuorovaikutus muihin ryhmäläisiin on olennaista sekä mahdollisuus jakaa heidän kanssaan elämän eletty kokemukset. (Hohenthal-Antin 2009, 24-26.)

Yhdessä olemme enemmän -hanke (2009 – 2012)

Ravimäkiyhdistyksen ja Haminan kaupungin yhteistyössä toteutettava Yhdessä olemme enemmän –kehittämishanke edistää haminalaisten ikääntyvien ja kehitysvammaisten nuorten sekä aikuisten kokonaisvaltaista hyvinvointia, toimintakykyä ja elämänhallintaa. Hankkeessa kehitetään ikääntyvien ja kehitysvammaisten aktiivisen osallistumisen mahdollisuuksia Haminassa. Hankkeessa tavoitellaan myös paikallisten yhdistysten toiminnan vahvistumista sekä monikulttuurisen yhteistyön edistämistä.

Hymykuopat –hanke (2009 - 2012)

Kouvolassa toteutuva Hymykuopat -hanke aktivoi paikallisia yhdistyksiä jäsenistöineen löytämään itsestään hyvinvointipalvelun tuottaja. Hankkeen suojissa orastavat ideat jalostetaan myytäviksi hyvinvointipalveluiksi, ja tuotteistamista ja markkinointia tuetaan soveltuvalla koulutuksella. Hankkeen päämääränä on täyttää kuntien palvelutarjonnan aukkoja, ja siten tuottaa asukkaille hyvinvointia kulttuurin keinoin. Hanke on osa Kouvolan kaupungin kulttuuri- ja vapaa-aikapalveluita, ja sitä rahoittaa Euroopan sosiaalirahasto ESR. Hankkeen kansallinen rahoittaja on Lapin elinkeino-, liikenne ja ympäristökeskus. Muita hankkeeseen osallistujia ovat Salo, Turku, Forssa ja Hankasalmi.

Hanke alkoi Kouvolassa kesäkuussa 2010 ja se jatkuu vuoden 2012 kesään. Hymykuopat hankkeen palvelujen kohderyhmää ovat vanhuspalveluiden asiakkaat, koululaiset, varhaiskasvatuksen lapset, nuoret, haja-asutusalueiden asukkaat, muut yhdistykset ja sairaalapotilaat. (www.kolmaslahde.fi)

Hulda ja Kaarle taiteen poluilla –projekti (2010 – 2011)

Hulda ja Kaarle taiteen poluilla –projektin tarkoituksena on lisätä taidetta Lappeenrannassa sijaitsevan Juurakkokadun palvelukotien Huldin ja Kaarlen asukkaiden arkeen. Hulda ja Kaarle taiteen poluilla on Kaakkois-Suomen taidetoimikunnan, Etelä-Karjalan ja Kotkan taiteilijaseurojen alueellinen keskushanke.

Projektissa järjestettiin muun muassa Etelä-Karjalan Taiteilijaseuran Taidelainaamon teoksista koottu taidenäyttely Huldin ja Kaarlen tiloissa. Näistä teoksista asukkailla oli mahdollisuus valita mieleisiään töitä lainaksi ja asetettavaksi palvelutalon neljään yhteistilaan. Huldaan ja Kaarleen perustettiin myös asukkaiden taideryhmä, joka kokoontui säännöllisesti. Ryhmän tavoitteena oli lisätä yhdessäoloa ja virikkeitä palvelukodin asukkaille. Ryhmäläiset auttoivat palvelukodin seinille toteutettavien maalausten suunnittelussa. Maalausten suunnittelun tukena ovat olleet asukkaiden monenmoiset kiinnostavat muistot. Projektissa työllistetään myös kaksi nuorta taiteilijaa kuuden kuukauden ajaksi. (www.taidelinkki.net)

Jäljet 28 astetta itäistä pituutta –hanke Lappeenrannassa (2008 – 2011)

Jäljet 28 astetta itäistä pituutta – hanke on osa Suomen kulttuurirahaston valtakunnallista Myrsky –hanketta, jossa halutaan tavoittaa katvealueella olevat nuoret. Tämän lisäksi hankkeessa halutaan tavoittaa erityisesti ne nuoret, joilla ote elämästä on irtoamassa. Vaikeuksia elämään on voinut tuottaa lähipiirin sosiaaliset ongelmat, vanhempien alkoholinkäyttö, väkivaltaisuus tai lähimmäisen tuen puute.

Hankkeen tarkoituksena on tukea ja voimaannuttaa nuorten kasvua taiteen avulla. Jäljet 28 –hankkeen tavoitteena on tarjota 13–17-vuotiaille nuorille eväitä oman tulevaisuuden rakentamiseen, tarjota onnistumisen ja yhteisöllisyyden kokemuksia sekä luoda myönteistä suhtautumista erilaisuuteen ja monikulttuurisuuteen.

KUTSU – kohtaamisia taiteen äärellä (2006 – 2008)

KUTSU – kohtaamisia taiteen äärellä oli monikulttuurista hyvinvointia vanhustyöhön hankkeen kaakkoissuomalainen osahanke, joka toteutettiin Haminan, Kotkan ja Lappeenrannan alueella. KUTSU on osa laajempaa, Etelä-Suomen alueella toteutettavaa Monikulttuurista hyvinvointia vanhustyöhön –hanketta. Tämän hankkeen tavoitteena oli tukea ikääntyneiden maahanmuuttajien kulttuurista identiteettiä, luoda integroivia toimintamalleja vanhustyöhön sekä edistää monikulttuurista vuorovaikutusta, verkostoitumista ja yhteistyötä vanhustyössä.

Monikulttuurista hyvinvointia vanhustyöhön –hankkeen keskiössä oli taide- ja kulttuurilähtöinen ryhmätoiminta. Hankkeen puitteissa toteutettiin muun muassa kuvataide-, draama- ja muistorasiaryhmiä, ja tavoitteena oli, että jokainen voi piirtää, maalata ja tanssia eikä ikä tai heikko kielitaito ole este. Muistorasiatyöskentely toimi identiteetin rakentajana ja kotouttamisen edistäjänä.

Hankkeen raportin mukaan taiteellisen toiminnan vaikutukset on nähtävissä vasta pitkällä aikavälillä. Tämän tyyppistä toimintaa rahoitetaan yleensä lyhyillä projektirahoituksilla. Jotta innostamisesta tulisi kaikkea toimintaa läpäisevä ideologia, se edellyttää pysyvää rahoitusta. Myös sosiaali-, terveys- ja kulttuurialoilla tarvitaan koulutusta ja yleistä asenneilmapiirin muutosta, jos toiminnasta halutaan pysyvää. (Taipale 2007, 84.)

Terveyttä ja hyvinvointia kulttuurista senioreille (2005-2007)

Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Oy Socomin kolmivuotinen terveyttä ja hyvinvointia kulttuurista senioreille -hanke toteutettiin Haminassa, Kotkassa, Lappeenrannassa ja Kuusankoskella 2005 vuoden alusta 2007 vuoden loppuun. Joutseno tuli mukaan projektiin vuoden 2006 loppupuolella. Koulutuskumppanina hankkeessa oli mukana Humanistisen ammattikorkeakoulun kulttuurituottajien koulutusohjelma Joutsenosta, joka vastasi hankkeeseen liittyvän opintokokonaisuuden suunnittelusta ja toteutuksesta. Hankkeessa mukana olleet kunnat ja paikallisyhdistykset rahoittivat tarvittavia toimitiloja ja antoivat hankkeelle työpanoksensa. (Taipale 2007, 21-23.)

Verkostohankkeen tärkein päämäärä oli perustaa kuhunkin kaupunkiin kulttuurikahvila, joissa tavoitteena oli tarjota ikäihmisille mahdollisuus taiteen tekemiseen ja esittämiseen, ja näin lisätä senioreiden kulttuurista tasa-arvoa. Kulttuurikahviloissa järjestettiin muun muassa taidepienryhmätoimintaa, taidenäyttelyitä ja musiikkiesityksiä. Tavoitteena oli myös saada sosiokulttuuriset työmenetelmät osaksi vanhustyön arkea tai ainakin poistaa monia ennakkoluuloja, jotka kohdistuvat taiteen ja kulttuurin käyttöön hoitotyössä. (Taipale 2007, 22-23.)

Taideapteekki (2003-2005)

Taideapteekki Etelä-Kymenlaakso ja Etelä-Karjala –projekti ideoitiin UNESCO:n Arts in Hospital –hankkeen pohjalta. Projektin ideana oli Arts in Hospital –teeman mukaisesti viedä kulttuuritarjontaa sosiaali- ja terveysalan hoito-, hoiva- ja palveluyksiköihin sellaisten ihmisten luokse, joilla ei muuten olisi mahdollisuutta päästä nauttimaan normaalista taide- ja kulttuuritarjonnasta, mutta joilla tasa-arvon nimissä olisi siihen oikeus. Taideapteekki –projektien kohderyhminä olivat Etelä-Kymenlaakson ja Etelä-Karjalan alueiden esiintyvät taiteilijat ja taitelijaryhmät sekä alueiden hoito- ja palveluyksiköiden asukkaat ja henkilökunta.

Projektin tavoitteisiin kuului kulttuuriyrittäjyyden edistäminen, hoito- ja palveluyksiköiden asukkaiden ja henkilökunnan hyvinvoinnin lisääminen ja

Taideapteekki-toiminnan jatkuvuuden varmistaminen. Lisäksi projektissa haluttiin selvittää, millaisia hyvinvointia edistäviä vaikutuksia esiintyvien taiteilijoiden tarjoamalla taide- ja kulttuurielämyksillä hoito- ja palvelukeskuksessa voi olla, miten Taideapteekki –toiminnalla voidaan edistää kulttuuriyrittäjyyttä sekä millaiset tilaresurssit hoito- ja palveluyksiköllä on tarjota esiintymiselle. Projekteissa koottiin Etelä-Kymenlaakson ja Etelä-Karjalan alueiden esiintyvistä taiteilijoista verkosto internetiin ”apteekin hyllylle”, jota kautta oli mahdollista valita tilaisuuksiinsa sopivaa toimintaa. (Jääsmaa & Lappalainen 2005, 1-3.)

Taideapteekin etuja taiteilijoille olivat muun muassa esiintymistilaisuuksien lisääntyminen ja niiden sijainti lähellä omaa asuinpaikkaa sekä vuorovaikutuksen tiivistäminen yleisön kanssa. Taideapteekki lisäsi palveluyksiköissä asukkaiden ja henkilökunnan viihtyvyyttä ja toi monipuolisuutta päivän rutiineihin. Palveluyksiköissä koettiin, että taidenautinnon laukaisemat tunteet vähensivät yleensä myös fyysistä kipua, kolotusta ja ahdistusta. (Jääsmaa & Lappalainen 2005, 5, 12.)

2. Kulttuurin hyvinvointipalvelut Kaakkois-Suomessa

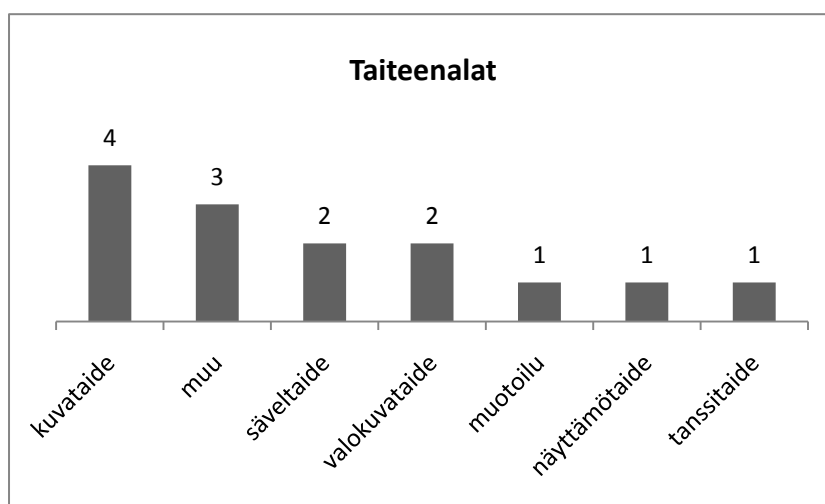
Seuraavassa esitellään kyselyiden ja haastatteluiden tuloksia, kenelle kulttuurin hyvinvointipalveluja Kaakkois-Suomessa tuotetaan. Sen jälkeen selvitetään, millaisten kulttuurin hyvinvointipalvelujen tuottamisessa eri vastaajat ovat olleet mukana ja millaisia kokemuksia näistä palveluista on saatu. Lopuksi tarkastellaan, millaista kysyntää palveluille on sekä mitkä ovat palvelujen tuottamiseen tarvittavat resurssit.

2.1 Kulttuurin hyvinvointipalvelujen tuottajat

Taiteilijat

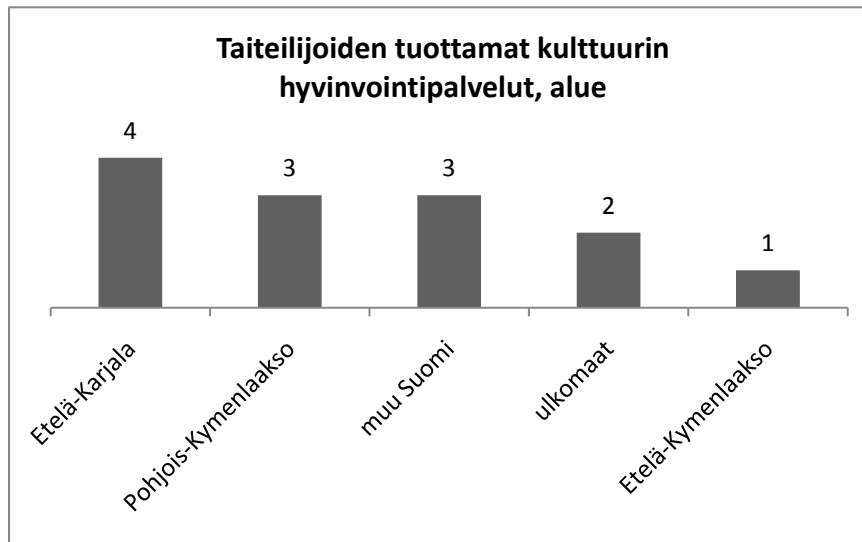
Taiteilijoille suunnattu kysely lähetettiin Kaakkois-Suomen taidetoimikuntaan tulleiden apurahahakemusten yhteystietojen perusteella. Saateviesti kyselystä lähetettiin

sähköpostitse 38 taiteilijalle, joista kyselyyn vastasi 12. Kyselyyn vastanneista taiteilijoista suurin osa, 10, oli naisia, miehiä vastanneiden joukossa oli ainoastaan yksi. Vastaajista yksi ei kertonut sukupuoltaan. Iältään taiteilijoista kahdeksan oli 35–44-vuotiaita, yksi 45–54-vuotias ja kaksi 55–64-vuotiasta. Taiteilijoiden kysely on liitteessä 1.

Kuvio 1 Kyselyyn vastanneiden taiteilijoiden taiteenala

Vastaajalla oli mahdollisuus valita useampi edustamansa taiteenala. Kyselyyn vastanneiden taiteilijoiden taiteenalat olivat moninaiset säveltäiteestä valokuvataiteeseen (kuvio 1). Muista taiteenaloista olivat edustettuina korutaide, lastenkulttuuri ja tekstiilitaide. Kaikista vastanneista taiteilijoista seitsemän oli Etelä-Karjalan alueelta, kolme Pohjois-Kymenlaaksosta ja yksi Etelä-Kymenlaaksosta. Kahdeksan vastaajaa kertoi tekevänsä taidetta päätoimena, ja kolmelle taiteen tekeminen oli sivutoimi.

Kuvio 2 Alue, jolle taiteilijat ovat tuottaneet kulttuurin hyvinvointipalveluja

Vain kuusi kyselyyn vastanneista taiteilijoista oli tuottanut kulttuurin hyvinvointipalveluja. Viisi heistä tuottaa palveluja vielä nykyisin. Kuusi taiteilijaa ei puolestaan ollut tuottanut kulttuurin hyvinvointipalveluja lainkaan. Nämä taiteilijat, jotka ovat osallistuneet palvelujen tuottamiseen, ovat tuottaneet niitä sekä yksin, osana ryhmää että yhdessä muiden taiteilijoiden kanssa. Taiteilijat ovat tuottaneet palveluja eniten Etelä-Karjalan alueelle, Pohjois-Kymenlaaksoon ja muualle Suomeen (kuvio 2). Vain yksi vastanneista on tuottanut kulttuurin hyvinvointipalveluja Etelä-Kymenlaaksossa.

Taiteilijoiden kyselyä täydennettiin haastattelemalla neljää taiteilijaa, joilla kaikilla on kokemusta kulttuurin hyvinvointipalvelujen tuottamisesta. Kolme taiteilijoista toimii myös taiteenedistämistoiminnassa. Haastatellut taiteilijat olivat tuottaneet kulttuurin hyvinvointipalveluja monipuolisesti usealle kohderyhmälle.

Kulttuuriverkostot

Kulttuuriverkostolla tarkoitetaan tässä raportissa toimijoita, jotka hallinnoivat ja organisoivat kulttuurin tuottamista kunnissa tai maakunnissa. Saateviesti kyselystä lähetettiin kulttuurin tuottamisesta vastuullisille henkilöille, kuten alueen kulttuuri-,

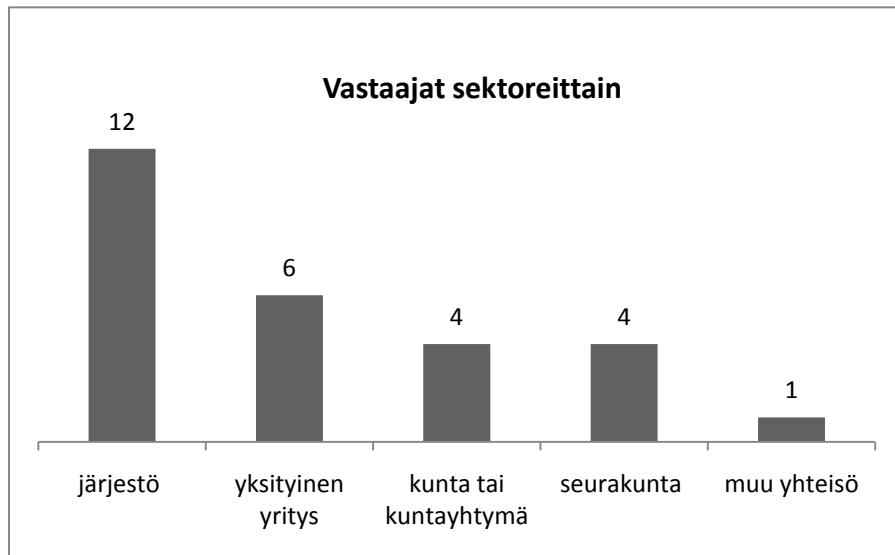
kirjasto- ja museotoimenjohtajille, kulttuurituottajille ja teatterinjohtajille. Kyselyjä lähetettiin 22, joista vastauksia saatiin 12. Kulttuuriverkostoille ja kulttuuritoimijoille suunnattu kysely on liitteessä 2. Etelä-Karjalan alueelta vastauksia saatiin kahdeksan ja Kymenlaaksosta neljä.

Kulttuuriverkostojen edustajat vastasivat kyselyyn suhteellisesti aktiivisimmin, sillä kyselyyn pienestä vastausmäärästä huolimatta vastausprosentti oli 50. Kyselyä täydennettiin haastatteleamalla henkilöä, jolla on monipuolisesti kokemusta kulttuurin hyvinvointipalvelujen tuottamisesta.

Sosiaali- ja terveysalan toimijat

Sosiaali- ja terveysalaa koskien selvitettiin julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin sekä seurakunnan osallistumista ja kiinnostusta kulttuurin hyvinvointipalveluihin. Saate kyselylinkkeineen lähetettiin yhteensä 155 henkilölle ja vastauksia saatiin 27. Lisäksi tieto kyselystä lähetettiin Hyvinvointialan yrittäjyyden aktivointi ja kehittäminen Etelä-Karjalassa (HAKE) –hankkeen kuukausitiedotteen yhteydessä, joten myös tätä kautta on mahdollisesti saatu vastauksia. Sosiaali- ja terveysalan edustajille suunnattu kysely on liitteessä 3. Sosiaali- ja terveysalalta haastateltiin kolmannella sektorilla toimivia henkilöitä, joiden ikääntyneiden palvelutalon työyhteisössä sosiokulttuurinen työ on arvostettua henkilökunnan keskuudessa.

Kyselyyn eniten vastauksia tuli sosiaali- ja terveysalan järjestöiltä, 12 vastausta, yksityisiltä yrityksiltä vastauksia saatiin kuusi, kunnilta tai kuntayhtymiltä neljä sekä seurakunnilta neljä (kuvio 3).

Kuvio 3 Sosiaali- ja terveysalan vastaajat

2.2 Tuotetut kulttuurin hyvinvointipalvelut ja kokemukset niistä

Kyselyjen tulosten perusteella Kaakkois-Suomen alueella on toteutettu monipuolisesti kulttuurin hyvinvointipalveluja, mutta tarjonta painottuu sosiaalialalle. Palveluja on tuotettu ja tuotetaan eri kohderyhmille, kuten eritasoisen palvelun tarpeessa oleville ikääntyneille, lapsille ja nuorille, kuntoutujille sekä kehitysvammaisille. Kulttuurin hyvinvointipalveluja ovat olleet esimerkiksi mielenterveysongelmista kärsiville nuorille suunnattu taidetyöpaja ja elokuvaprojekti, maahanmuuttajille tarkoitettu muistorasiatyöskentelypaja, ikääntyneille hoivakotiin tuotetut musiikkiesitykset ja hoiva- ja työympäristön aktivointia taiteella, työyhteisöihin taiteen tuottamista sekä kulttuurin hyvinvointipalveluihin osallistumista tuottajatyypistä tai opetusta.

Taiteilijoiden osuus määrällisesti palveluiden tuottamisessa ei ole vielä kovin suuri, sen sijaan taidealat olivat hyvin edustettuina. Taiteilijoista vain kuusi kertoi tuottaneensa kulttuurin hyvinvointipalveluja. Heidän taiteenalan olivat sävel-, kuva-, näyttämö- ja valokuvataide. Taitelijat tuottivat kulttuurin hyvinvointipalveluja eniten varhaiskasvatukseen yksiköihin, kuten päiväkoteihin, perhepäivähoitoon ja perhepuistoihin sekä myös vammaispalveluihin ja vanhustyön yksiköihin (kuvio 4). Myös mielenterveys-, kuntoutus- ja lastensuojelun yksiköt sekä terveyskeskus ja

ehkäisevä terveyden huolto mainittiin paikkoina, joihin kulttuurin hyvinvointipalveluja on tuotettu.

Kuvio 4 Taiteilijoiden tuottamat kulttuurin hyvinvointipalvelut

Kulttuurin hyvinvointipalveluita tuottaneista taiteilijoista suurimman osan palvelu oli suunnattu hoito- tai palveluyksikön asiakkaille. Vain yksi näistä taiteilijoista oli tuottanut kulttuuria myös henkilökunnalle. Kolme vastaajista kertoi toiminnan olleen sekä osallistavaa että esittävää, kahdella taiteilijalla kulttuuritoiminta oli ollut pelkästään esittävää ja vain yhdellä pelkästään osallistavaa.

Taiteilijoiden kyselyiden ja haastatteluiden perusteella eri taiteenmuodot antavat mahdollisuudet taiteen monipuoliseen käyttöön hyvinvointityössä. Esimerkiksi musiikin alan taiteilija oli ollut mukana toteuttamassa konsertteja, yhteissoitto- ja lauluhetkiä, työpajoja ja musiikkiryhmiä. Valokuvataiteen edustajat olivat käyttäneet valokuvausta muun muassa voimauttavana menetelmänä kehitysvammaisten kanssa. Kuvataiteilijat olivat osallistuneet kulttuurin hyvinvointipalveluihin, jotka oli suunnattu ikääntyneille ja nuorille. Toinen kuvataiteilijoista on myös tuonut taidetta kahteen työyhteisöön. Elokuvataiteessa on toteutettu elokuvaprojekti 15-18 -vuotiaille mielenterveysongelmista kärsiville nuorille.

Kulttuuriverkoston edustajien vastausten perusteella kulttuurin hyvinvointipalveluja tarjotaan eri ryhmille monipuolisesti lapsista ja nuorista vanhuksiin. Myös maahanmuuttajat, kehitysvammaiset ja mielenterveyskuntoutujat mainittiin palvelujen kohteena. Kohderyhmille on tarjolla räätälöityjä palveluja, kuten esimerkiksi Etelä-Karjalan taidemuseossa aistiopastuksia. Myös Etelä-Karjalan taidemuseolla ja

Lappeenrannan Kylpylällä on aikaisemmin ollut kuntoutusyhteistyötä. Lisäksi Kaakkois-Suomen alueen kirjastoilla on omia erityisryhmille suunnattuja palveluja.

Haastatteluiden ja kyselyiden perusteella voidaan sanoa, että palveluissa on huomioitu kohderyhmien mahdollisuutta itse osallistua taiteen tekemiseen. Esimerkiksi ikääntyneille suunnatuissa hankkeissa ajatuksena on ollut, etteivät ikäihmiset ole vain kulttuurin kuluttajia, vaan myös kulttuurin tuottajia. Hankkeissa on pyritty saamaan ikäihmisten oma ääni kuuluviin ja muistitieto siirtymään sukupolvelta toiselle. Myös muistorasia työskentelyyn liittyy tekemisen lisäksi paljon yhdessäoloa ja keskustelua.

Hyvä esimerkki osallistavasta toiminnasta on mielenterveysongelmista kärsiville nuorille suunnattu elokuvaprojekti, jossa nuorilla oli itsellään mahdollisuus osallistua elokuvan tekemiseen. Projektin päämääränä oli taiteellinen toiminta ja voimaannuttaminen. Kun nuoret näyttelivät itse, he käsittelivät voimakkaitakin tunteita ja omat ajatukset tulivat konkreettisesti esille. Projektiin kuului myös muuta yhdessäoloa, joka lisäsi kokemusta ryhmään kuulumisesta, ja se myös vaikutti nuorten itsetuntoon positiivisesti.

Vaikka kulttuurin hyvinvointipalveluja on tuotettu monipuolisesti, sairaaloita, terveyskeskuksia, ehkäisevän terveydenhuollon yksiköitä, lastensuojelun yksiköitä tai vankiloita ei mainittu vastauksissa. Myöskään työhyvinvointia ei mainittu kulttuuriverkostojen vastauksissa.

Aloitteet projekteihin

Taiteilijakyselyn tulosten mukaan toimeksiannot kulttuurin hyvinvointipalvelujen tuottamiseen ovat olleet tilaustöitä, tapahtuneet osana projektia tai ne ovat olleet Taidelinkin tai taideseuran kautta sekä yksittäisten kyselyjen perusteella. Tärkeä havainto on, että taiteilijoista vain yksi on markkinoinut omaa osaamistaan sosiaali- ja terveysalan toimijoille. Kyseinen taiteilija oli markkinoinut osaamistaan päiväkodeille ja kouluille. Yksittäiset taiteilijat eivät tarjoa omaa osaamistaan hoitolaitoksiin, sillä kulttuurin hyvinvointipalvelun eteenpäin vieminen vaatii aikaa. Vastauksissa tuli selvästi esille se, että kulttuurin hyvinvointitoiminnan eteenpäin vieminen vaatii rahoituksen, organisoijan ja alullepanijan.

Sosiaalialan vastaajan mukaan projektien aloitteisiin tarvitaan myös innostuneisuutta ja toiminnan merkityksen ymmärtävää tekijää. Jotta projekti toteutuisi toivotulla tavalla, esimiestasolta on saatava sekä henkistä että taloudellista tukea. Hankkeet ja projektit ovat usein osa jotain suurempaa kokonaisuutta. Rahoittajat ohjaavat ja määräävät pitkälle toimintaa.

Taiteilijoiden ja kulttuuriverkostojen kokemuksia kulttuurin hyvinvointipalveluista

Haastateltavien mielestä sosiaali- ja terveysalan suhtautuminen kulttuurialaa kohtaa on muuttunut positiivisempaan suuntaan. Toisaalta edelleen sektorilla on ennakkoluuloja kulttuurin hyvinvointipalveluja kohtaan. Sosiaali- ja terveysalalla asennoitumiseen vaikuttavat sekä taloudellinen tilanne että ajan puute. Kahden haastateltavan mielestä esimerkiksi hoivayksikössä tarvitsee olla vain yksi ihminen, joka on oikeassa asemassa ja kiinnostunut edesauttamaan tämäntyyppistä projektia. Jos yhteistyötä tehdään henkilön kanssa, joka ei usko projektiin, se ei myöskään etene.

Lähes kaikki haastateltavat ovat saaneet kulttuurin hyvinvointipalveluista pelkästään positiivista palautetta. Kuvataiteen edustajan mielestä ongelmia ja ennakkoluuloja on ollut kaikissa projekteissa, mutta lopulta ne ovat kuitenkin kääntyneet aina positiiviseksi. Toisen haastateltavan mielestä projektit ovat antaneet myös hänelle itselleen innostusta ja toisenlaista mielekkyyttä taiteen tekemiseen. Toisaalta taiteilija, joka on tuottanut taidetta työpaikoille, koki asenteiden koventuneet monessa yritysorganisaatiossa tuotto- ja tuotantotavoitteiden kiristytessä. Silti omassa

taideprojektissaan hän sai palautetta, että työpaikalle oli mukavampi tulla, kun työympäristöä oli elävöitetty tauluin.

Taiteilijat puhuivat sen puolesta, miten kulttuurin hyvinvointiprojekteissa asiakkaat ja kohderyhmä ovat kokeneet nämä palvelut. Haastateltujen mielestä projektit ovat lisänneet asiakkaiden reippautta, vaikuttaneet heidän itsetuntoon positiivisesti ja rohkaisseet heitä. Lisäksi he näkivät, että kulttuurin hyvinvointiprojekteissa tärkeää on se, että taidetta tehdään yhdessä ja että kaikki ovat onnistujia.

2.3 Kulttuurin hyvinvointipalvelujen kysyntä sosiaali- ja terveysalalla

Sosiaali- ja terveysalalla sekä yksityisen, julkisen että kolmannen sektorin toimijat ovat hankkineet kulttuuripalveluja. Kuitenkin kun sosiaali- ja terveystoimijoilta kysyttiin, millaisia kulttuurin hyvinvointipalveluja he ovat hankkineet ja kenelle, ainoastaan muutamassa vastauksessa mainittiin kulttuurin hyvinvointipalvelu, joka on tuotettu erityisesti kohderyhmä huomioon ottaen. Kulttuurilähtöistä toimintaa kyllä on, mutta ne olivat lähinnä käyntejä konserteissa, teatterissa tai taidenäyttelyissä. Esimerkiksi järjestöjen vastaajien keskuudessa kulttuurin hyvinvointipalvelut koettiin virike- ja virkistystoiminnaksi, joka on suunnattu jäsenistölle. Jotkut olivat tilanneet esiintyjiä järjestön tilaisuuksiin. Vastauksista huokuu, että kulttuurin hyvinvointipalvelut ymmärretään yleisenä kulttuuriharrastuneisuutena.

”Teatteri- ja konserttilippuja yhdistyksemme jäsenille ja vapaaehtoistyön tekijöille.” (Järjestön edustaja)

Kulttuuriin hyvinvointipalveluja ovat eniten hankkineet sosiaali- ja terveysalan järjestöt. Seurakunnissa palveluja ei puolestaan ole hankittu lainkaan. Sosiaali- ja terveysalalle olisikin syytä lisätä tietoa siitä, mitä kulttuurin hyvinvointipalveluilla tarkoitetaan ja mitä hyötyä toiminnasta on kohderyhmälle ja henkilökunnalle.

”Muistisairaille asiakkaille ja heidän omaisilleen. Teatteri- ja museokäynnit, näyttelyvierailut ryhmissä, erilaiset sosiokulttuurisen innostamisen ryhmätoiminnot, kuten muistelu, tarinoittaminen, taideterapia, puutarhaterapia jne.” (Järjestön edustaja)

Monenlaisella toiminnalla on kysyntää. Noin puolet sosiaali- ja terveydenhuollon vastanneista olisi kiinnostunut sekä esittävistä että osallistavista kulttuurin hyvinvointipalveluista. Noin neljäsosa olisi kiinnostunut pelkästään esittävästä ja toinen neljäsosa pelkästään osallistavasta.

Sosiaali- ja terveysalan vastauksissa kommentoitiin, että kulttuurin hyvinvointipalveluja tulisi räätälöidä paremmin kohtaamaan kohteensa. Esimerkiksi aistitoimintojen erityispiirteiden kanssa eläviä ihmisiä on paljon, kuten kuulovammaisia, näkövammaisia ja autistisia. Monille tavalliset näyttelytilat voivat olla raskaita, joten palveluita tulisi kehittää ihmisten erityistarpeet huomioon ottaen. Myös ikääntyneiden tarpeet tulisi ottaa huomioon. Muutamassa vastauksessa myös toivottiin, että toiminta olisi osallistavaa.

”Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaista moni hyötyisi erilaisista kulttuurisista asioista mikäli saisi tehdä itse, kokea ja osallistua. Vain mielikuvitus on tässä rajana, mitä se voisi olla, ja itse kannatan hullultakin kuulostavien asioiden kokeilemistä.” (sosiaali- ja terveysjärjestön edustaja)

Sosiaali- ja terveysalan yhdistysten vastausten mukaan monet yhdistykset tarvitsevat hyvinvointipalveluja. Koska yhdistyksillä on niukasti rahaa käytössä, yhteistyötä voisi olla myös yhdistysten välillä. Erilaisia kulttuuripalveluja voisi tehdä usean järjestön yhteistyönä, jolloin palvelut tulisivat järjestöjä kohti halvemmaksi ja varmaankin laadukkaammiksi.

2.4 Tarvittavat resurssit – verkostoitumista, organisointia, ymmärrystä

Kulttuurin hyvinvointipalveluja tuottaessa eteen voi tulla yllättäviäkin asioita, mitä ei suunnitteluvaiheessa osata odottaa, kuten esimerkiksi miten kuvataiteilijan tuloon suhtaudutaan palvelutalossa. Taloudelliset resurssit on myös yksi tärkeimmistä ja haastavimmista kulttuurin hyvinvointipalveluiden tuottamiseen ja ostamiseen vaikuttavista seikoista.

Taloudelliset resurssit

Hyvinvointia tukevat kulttuuripalvelut voivat olla taiteilijoille yksi luovan alan yritystoimintamuoto. Usein rahoitus koostuu monista eri lähteistä, ja projektit ovat julkisilla varoilla toteutettuja, esimerkiksi hankerahoituksella. Tässä kyselyssä taiteilijoita pyydettiin arvioimaan, mikä olisi heidän mielestään kohtuullinen kokonaiskorvaus tuottamastaan kulttuurin hyvinvointipalvelusta. Lisäksi heitä pyydettiin kertomaan, mistä korvaus koostuu. Vastaukset kulujen suhteen olivat erilaisia taiteenlajeista riippumatta. Esimerkiksi työpajatoiminnan kustannuksista oli kahdenlaista käsitystä. Toisen vastaajan mukaan työpajatoiminta, joka kestää 2-3 tuntia, voisi maksaa noin 200 euroa. Toisen arvion mukaan kolmen päivän työpajan hinta olisi 400 euroa. Jos taiteilija veloittaa projektista oman yrityksensä kautta, maksusta tulee suurempi, jolloin palkkiota nostaa muun muassa verot ja sosiaalimaksut. Opetus- ja ohjaustyön tuntikorvaukseksi arvioitiin noin 25-30 euroa. Tärkeintä kuluja laskettaessa on kuitenkin ottaa huomioon mahdollisimman moni asia, kuten palkka-, materiaali-, tila-, matka- ja kuljetuskulut.

”Korvaus on tapauskohtainen ja riippuu taiteen lajista.” (kuvataiteen edustaja)

”Esitykseni korvaus koostuu laulajan ja säestäjän palkkioista, matkakuluista, materiaalihankinnoista ja harjoitusajasta. n. 400-500 € yhteensä.” (säveltaiteen edustaja)

”Tuntipalkka ja työn kustannukset: materiaalit, tarvikkeet, vuokrat jne. tuntipalkka voisi olla noin 15 €/h ja jos maksettaisiin palkkaa, johon sisältyisivät em. kustannukset tuntipalkka muodostuisi suunnilleen 28 €/h” (kuvataiteen edustaja)

Sosiaali- ja terveysalan edustajilta puolestaan kysyttiin, kuinka paljon heillä on aikomuksena varata määrärahoja kyseisiin palveluihin. Raha näyttää olevan kompastuskivi sekä yksityisille yrityksille, kunnille, järjestöille että seurakunnille kulttuurin hyvinvointipalveluja ostettaessa.

”Vähän, toimintaa leikataan koko ajan.” (seurakunnan diakoni)

”En osaa vastata tähän, mutta summa ei todennäköisesti ole kovinkaan suuri yleisestä taloustilanteesta johtuen.” (kunnan edustaja)

Osa järjestöistä on valmiita varaamaan määrärahoja noin 500-1000 euroa vuodessa ja osa vastasi, että käytössä on vain vähän varoja kulttuurin hyvinvointipalveluihin. Jos määrärahoja ei ole, palveluita saatetaan rahoittaa esimerkiksi lahjoitusten perusteella tai asiakkaiden omilla maksuosuuksilla.

”Vuodessa keskimäärin 700 euroa.” (yhdistyksen edustaja)

”Yhdistyksellä ei ole mahdollisuutta varata suuria määrärahoja ko. palveluihin.” (yhdistyksen edustaja)

Kahdella sosiaali- ja terveysalan yrittäjällä on mahdollisuus käyttää noin 300-500 euroa vuodessa, kolmannella yrityksellä taas mahdollisuus panostaa hieman enemmän:

”Taloustilanteesta riippuen, sadoista euroista tuhansiin euroihin per vuosi.” (yksityisen yrityksen edustaja)

Kun kulttuuriverkostoilta kysyttiin, minkälaisia esteitä he näkevät kulttuurin hyvinvointipalvelujen tuottamisessa, lähes kaikki vastaajat mainitsivat taloudelliset resurssit. Ongelmana on rahoituksen lyhytjänteisyys ja palveluiden tuottaminen projektirahalla. Haasteellista on myös sosiaali- ja terveysalan ja kulttuurialan välinen harmaa alue, jolle ei ole tarpeeksi rahoitusta. Sosiaali- ja terveysalan sekä kulttuurialan tulisi olla tasa-arvoisessa asemassa resurssien suhteen, ja rahoituksen tulisi jakautua tasaisesti.

”Rahan puute ja se, että ei ole selkeää suunnitelmaa miten toimitaan. Tarvitaan koordinoija, jonka tehtävänä on kartoittaa nykyinen tilanne ja laatia ”Terveyttä kulttuurista strategia”.” (kulttuuriverkoston edustaja)

Monialaosaamista ja organisointia

Haastateltavat kokevat, että sosiaali- ja terveysalan sekä kulttuurin välille tarvittaisiin järjestäjää, joka hoitaisi palveluiden koordinoinnin, tiedotuksen ja järjestämisen. Tuottamisessa tarvitaan molempien alueiden osaamista – kulttuurialan osaamista ja

sosiaali- ja terveysalan käytänteiden ymmärtämistä. Kulttuurin hyvinvointipalvelujen kehittämisessä tarvitaan yhteistyötä molempien ammattialojen välillä. Myös asiasta innostuneet ihmiset ovat tärkeitä.

”Voitaisiin puhua jopa eräänlaisista kulttuuritulkeista, jotka auttavat eri professioiden edustajia kommunikoimaan keskenään ja ymmärtämään toisiaan ja toistensa työnkuvia paremmin”. (kulttuuriverkoston edustaja)

Kulttuuri ja taide sekä sosiaali- ja terveysala ovat kaksi erilaista sektoria, joiden yhdistäminen ei välttämättä ole ongelmaton. Kuten sosiaali- ja terveysalaa edustava haastateltava asian ilmaisi, perinteisesti sosiaali- ja terveysala toimii jäykästi ja rutiininomaisesti, mutta kulttuurin ala elävästi ja luovasti. Haastateltavien mielestä palveluja tulisi kehittää rohkeasti. Alat kyllä kohtaavat, kunhan molemmat osapuolet ovat aktiivisia ja saavat riittävästi informaatiota toisistaan.

Haastatellun kuvataiteilijan mukaan tarvittaisiin pientä asennemuutosta puolin ja toisin. Hänen mielestään kuvataiteilijoiden kohdalla kaivataan asennemuutosta oman ammattikuvansa puolesta ja sosiaali- ja terveystieteiden puolelta avointa mieltä, että asioita voidaan tehdä monella tavalla.

”Mutta tosiasia on, että vieläkin löytyy työntekijöitä ja työympäristöjä, joissa suhtautuminen on vähättelevää tai jopa toiminnan merkityksen kieltävää.” (kuvataiteen edustaja)

Sosiaali- ja terveysalan yrittäjän mukaan he olisivat mielellään yhteydessä kulttuurialan toimijoihin. Vastaajan mukaan heillä on paljon tilaa ja väljyyttä ajattelutavassa. Myös kunnan sosiaali- ja terveysalan vastaajan mielestä alojen välille tarvittaisiin verkostoitumista ja yhteistyötä.

Henkilöstön kohdalta vaaditaan ennakkoluulottomuutta, työn kehittämisen halua sekä riittävää henkilöstömitoitusta. Taiteilijan mukaan kulttuurin hyvinvointipalvelun onnistuminen vaatii myös hoitohenkilökunnalta pientä panostusta. Lisäksi projektien tuottaminen vaatii suunnittelua. Nuorten elokuvaprojektin kokemusten mukaan projektin tuottaminen vaatii paljon. Vaikka tapaamiset projektissa tapahtuivat kerran kahdessa viikossa, liittyi siihen paljon muutakin työtä, kuten kuvausten organisointia,

kuvauspaikkojen etsimistä, kuvausten suunnittelua, kuvauslupien hankkimista ja niin edelleen. Projektin tuottaminen vaatii siis aikaa ja resursseja.

3. Kulttuurin hyvinvointipalvelujen tulevaisuus

Kaikkien sekä kulttuurin että sosiaali- ja terveystieteiden haastateltavien mielestä kulttuurin hyvinvointipalveluille on todella paljon tarvetta.

”Tarve on ollut ilmeinen ja kehitetyillä palveluilla on pystytty luomaan kohderyhmien elämään lisää sisältöä ja mahdollisuutta kehittyä”. (sosiaali- ja terveysalan edustaja)

Haastateltavien mielestä yleinen suhtautuminen kulttuurin hyvinvointipalveluihin on muuttunut viidessä vuodessa avoimempaan ja entistä myönteisempään suuntaan. Keskustelu kulttuurin hyvinvointipalveluista on tällä hetkellä pinnalla. Elokuvataiteen edustajan mukaan palveluihin suhtaudutaan positiivisesti ja innostuneesti, sillä se myös avaa taiteilijoiden näkökulmia ja tutustuttaa uudenlaiseen ympäristöön. Tällaisen palvelun kautta taiteilijalla on mahdollisuus päästä lähemmäs ihmistä, mikä muuten omassa työssä ei toteutuisi.

Haastateltavat antoivat monia ehdotuksia kulttuurin hyvinvointipalvelujen kehittämiseksi tulevaisuudessa. Rahoitus nähtiin yhdestä tärkeimmistä kehityskohteista. Erään haastateltavan näkemyksen mukaan varoja kyllä löytyy, jos tällaista toimintaa pidetään tärkeänä. Yksi keino rahoittaa tämän tyyppistä toimintaa on perintökaarivarat.

Lisäksi haastatteluissa korostettiin, että päättäjien olisi ymmärrettävä, että virikkeellisen toiminnan ja hyvinvointipalvelujen kautta myös fyysinen pahoinvointi vähenee. Kuntien olisi tärkeää huomioida taloussuunnitelmissaan kulttuurin hyvinvointipalvelujen tuottaminen. Lisäksi voisi enemmän hyödyntää kolmannen sektorin kulttuurialan osaamista.

Sosiaali- ja terveysalan haastateltavat olivat sitä mieltä, että työntekijöille tulisi järjestää työpajakoulutuksia ja myös hoitajille kulttuurikoulutusta. Aiheeseen liittyvä koulutus myös auttaisi ymmärtämään kulttuurin toimijoiden ja sosiaali- ja terveysalan asioita tasavertaisesti.

Sen lisäksi, että nämä kaksi toiminta-aluetta tulisi saada kohtaamaan, pitäisi samalla lisätä sosiaali- ja terveysalan ymmärrystä siitä, mitä kulttuurin hyvinvointiprojektien puitteissa voi tehdä. Myös palveluiden jatkuvuus olisi tärkeää.

”Jos toiminta olisi pysyvää, sitä voisi kehittää.” (taiteilija)

Kulttuuriverkoston kyselyn vastauksissa ehdotettiin, että kulttuurin ja sosiaali- ja terveysalan toimijoiden välillä tulisi kehittää rahoitusta, ideointia ja yhteistyötä. Sekä koordinoitua kuntien sisällä että kuntien ja taidetoimikunnan välillä tulisi edistää. Kulttuuriverkoston edustajan mukaan kulttuuri- ja hyvinvointipalveluiden käyttö ja ostaminen tulisi sisällyttää sekä työnantajien että sosiaali- ja terveysalan toimijoiden toiminta- ja taloussuunnitelmiin. Kulttuuriverkoston edustajat haluaisivat mielellään kehittää palveluja:

”Kaupungin kulttuuritoimi haluaa olla mukana kulttuurin hyvinvointipalvelujen kehittämisessä ja tuottamisessa yhdessä sosiaali- ja terveystoimen ja muiden yhteistyötahojen kanssa. Haluaisimme että kulttuuri otetaan alusta lähtien mukaan kun esimerkiksi mietitään asiakkaille hoitosuunnitelmia jne.” (kulttuuriverkoston edustaja)

Myös sosiaali- ja terveysalan toimijoiden ja taiteilijoiden vastauksissa ehdotettiin yhteistyötä ja verkoston kokoamista. Sosiaali- ja terveysalan vastauksissa ehdotettiin, että palveluista olisi yhteismarkkinointia ja toimintatapa olisi enemmän yrittäjämaista. Taiteilijoiden mukaan palveluiden tulisi aidosti vastata yksilöiden tarpeisiin. Taiteelle toivottiin tilaa sekä henkisesti että materiaalisesti.

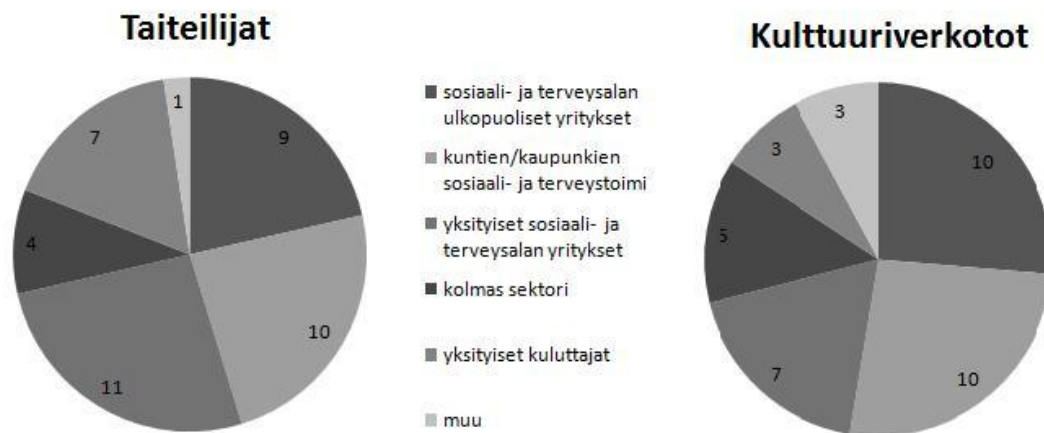
Kaikkien haastateltavien mielestä kulttuurin hyvinvointipalveluiden kysyntä kasvaa jatkossa. Lähes kaikki haastateltavista kokivat, että palvelut lisääntyvät ikääntyneiden määrän lisääntyessä, ja nykyään moni on itse valmis maksamaan palveluista. Myös maahanmuuttajien määrä on nousussa.

”60+-vuotiailla on varaa ostaa palveluja ja he myös vaativat palvelulta laatua. Ryhmä on erilainen aikaisempiin ikääntyneisiin nähden”.
(kulttuuriverkoston edustaja)

Kuvataiteilijan mielestä kulttuurin hyvinvointipalvelujen tarpeen on kasvettava myös työyhteisöissä, sillä uupumus ja huonovointisuus lisääntyvät.

”Työntekijä käy työssä ja on paljon rakennetussa ympäristössä. Ihmiset kaipaavat hengenravintoa.” (kuvataiteilija)

Sekä taiteilijoiden että kulttuuriverkostojen edustajien mukaan kolmen vuoden sisällä potentiaalisia kulttuurin hyvinvointipalveluiden ostajia olisivat sosiaali- ja terveysalan ulkopuoliset yritykset sekä kuntien ja kaupunkien sosiaali- ja terveystoimet. Taiteilijat näkevät yksityiset sosiaali- ja terveysalan yritykset ja yksityiset kuluttajat potentiaalisempina kulttuurin hyvinvointipalvelujen ostajina kuin kulttuuriverkostot.

Kuvio 5 Potentiaaliset kulttuurin hyvinvointipalveluiden ostajat taiteilijoiden ja kulttuuriverkostojen mielestä kolmen vuoden sisällä

Sosiaali- ja terveysalan toimijat olisivat valmiita ostamaan kulttuurin hyvinvointipalveluja eniten yksityisiltä taiteilijoilta, kuntien tuottamista kulttuuripalveluista, yksityisiltä teatteriryhmiltä, orkestereilta ja harrastajilta. Kulttuurijärjestöiltä, ammattilaisteattereilta ja –orkestereilta ja kulttuuriverkostoilta palveluja ostettaisiin vähemmän. Toisaalta yhden sosiaali- ja terveysalan vastaajan mukaan kulttuuripalvelujen tuottajat voisivat itse ottaa yhteyttä heihin, sillä on vaikea tietää, keneltä palveluja voi kysyä.

Kuvio 6 Sosiaali- ja terveysalan kiinnostus ostaa kulttuurin hyvinvointipalveluja

Suurin osa taiteilijoista ja kulttuuriverkostojen henkilöistä arvioi, että kulttuurin hyvinvointipalvelujen kysyntä kasvaa kolmen vuoden sisällä. Sosiaali- ja terveysalan vastaajat eivät puolestaan näe kasvua yhtä positiivisesti. Heistä vain alle puolet näkee palvelujen kasvavan. Sosiaali- ja terveysalan edustajista taas hieman yli neljännes oli sitä mieltä, että kysyntä pysyy samana.

Kuvio 7 Kulttuurin hyvinvointipalvelujen kysynnän positiiviseen kasvuun suhtautuvat

Kyselyyn vastanneet taiteilijat ovat melko kiinnostuneita tuottamaan kulttuurin hyvinvointipalveluja kolmen vuoden sisällä. Heistä, jotka ovat osallistuneet palvelujen tuottamiseen aiemmin, kaikki olivat sitä mieltä, että kysyntä kasvaa. He ovat myös kiinnostuneita tuottamaan palveluita.

3.1 Kulttuurin hyvinvointipalvelujen tarjoamat mahdollisuudet

Kulttuurin hyvinvointipalvelut voivat tarjota monenlaisia mahdollisuuksia taiteilijoille, terveyspalveluiden asiakkaille sekä hoitohenkilökunnalle. Esimerkiksi taiteilijan on mahdollista laajentaa osaamistaan ja tulla nähdyksi monipuolisemmin kulttuurin hyvinvointipalveluiden tuottamiseen osallistumalla. Taiteilijan on mahdollista saada uudenlainen näkökulma omaan työhönsä ja myös vaikuttaa kohderyhmän elämän sisällön laajenemiseen sekä hoitokulttuuriin. Kulttuurin hyvinvointipalvelut ovat myös potentiaalinen mahdollisuus luovan alan yrittäjyyteen.

Eri toimijoiden verkostoituminen on merkittävä mahdollisuus edistää kulttuurin hyvinvointipalvelujen kehitystä. Kulttuuriverkostoja edustavista vastaajista yli puolet oli kiinnostunut verkostotoiminnasta ja kolmannes olisi mahdollisesti kiinnostunut. Taiteilijoista vähän alle puolet oli kiinnostunut verkostotoiminnasta ja osa oli mahdollisesti kiinnostunut. Ainoastaan yksi taiteilija ei ollut kiinnostunut verkostosta.

Taiteilijoiden mukaan verkostoon tulisi kuulua eri alojen taiteilijoiden lisäksi sosiaali- ja terveysalan osaajia. Yhdessä vastauksessa ehdotettiin taidetoimikuntaa toiminnan koordinaattoriksi ja yhteydenluojaksi eri toimijoiden välille. Kulttuuriverkostojen edustajat näkivät, että verkostoon tulisi kuulua taiteilijoita, tuottajia ja sosiaali- ja terveysalan henkilöitä. Myös sosiaali- ja terveysalan eri sektoreiden toimijat tulisi ottaa huomioon.

”Kaikki tätä työtä tekevät monitoimialaisesti ja moniammatillisesti.”
(kulttuuriverkoston edustaja)

”Kaikki kulttuurilaitokset sekä sosiaalipuolelta ne, joita todella tarvitaan”
(kulttuuriverkoston edustaja)

Monen kyselyyn vastanneen ja haastatellun taiteilijan mielestä, palvelut antavat taiteilijoille työtilaisuuden. Taiteilijoille sosiokulttuuriset ja yhteisötaiteelliset työt eivät ole vieraita, mutta kaikki taiteilijat eivät ole kiinnostuneita niistä. Yhden haastatellun

taiteen ammattilaisen mukaan taiteilija ei helposti lähde tällaiseen mukaan elleivät taloudelliset resurssit ole otettu hyvin huomioon.

Palvelun kohteelle eli asiakkaalle kulttuurin hyvinvointipalvelut mahdollistavat elämän sisällön laajenemisen. Palveluilla voi myös olla vaikutusta hoitokulttuurin muutokseen. Sosiaali- ja terveysalan edustaja näkee, että kulttuurin hyvinvointipalvelu voi tarjota monia hyviä asioita:

”Elämän sisältöä, hyvää mieltä, oman arvokkuuden havaitsemista, kokonaisvaltaista hyvinvoinnin tukemista, omatoimisuuden lisääntymistä, yhteisöllisyyden tunteen lisääntymistä, harrastusmahdollisuuksia, hoitaja-asiakassuhteen lähentymistä jne...” (sosiaali- ja terveysalan edustaja)

Nuorten elokuvaaryhmässä koettiin, että projekti on vahvistanut heidän itsetuntoaan. Lisäksi projekti antoi muutakin ajateltavaa tiiviin hoitojakson aikana. Yhden haastatellun taiteilijan mukaan kulttuurin hyvinvointipalvelu voi tuoda vanhusten palvelutaloon vaihtelua arkeen ja sillä voi olla tervehdyttävä, elämän laatua parantava vaikutus. Kun ihminen saa kokemuksia ja tunne-elämyksiä, hän voi muistella niitä pitkäänkin. Laitoksissa asuvilla vanhuksilla elämänlaatu voi olla usein heikko, joten palvelut voivat antaa elämäniloa ja parantaa elämisen laatua.

Henkilökunnalle palvelut voisivat tarjota mahdollisuutta käyttää osaamistaan laajemmin, ne voivat antaa arkeen innostusta ja iloa työn tekemiseen. Taide ja kulttuuri antavat mahdollisuuden nähdä asiakkaan ihmisenä kuin pelkästään hoidon kohteena.

”Henkilökunnalle työn sisällön laajenemista, luovuuden vapauttamista ja hyödyntämistä työssä, työn mielekkyyden lisääntymistä ja näiden kautta työtyytyväisyyden lisääntymistä”. (sosiaali- ja terveysalan edustaja)

Parhaimmillaan hoitoyksikköön tuotettu kulttuuripalvelu voisi ravistella huonoja rutiineja, kun joku ulkopuolelta tulee kyseenalaistamaan asioita. Kun esimerkiksi palvelutalon asukkaat saavat hyvinvointipalveluiden kautta uutta ajateltavaa, voivat vaivat jäädä taka-alalle. Samalla henkilökunnan työskentely voi helpottua. Esimerkiksi kun hoivaympäristöjen ja kohtaamispaikkojen työntekijät osallistuivat Muistojen Teatterin -koulutukseen, se auttoi henkilökuntaa ymmärtämään muistelutyön

merkityksen omakohtaisen kokemuksen kautta. Muistelutyö voi lisätä ja syventää myös hoivakotien työntekijöiden tietoa asiakkaiden elämänhistoriasta ja antaa uusia ideoita ja innostusta omaan työhön.

Taiteilijoilta kysyttiin, mitä mahdollisuuksia kulttuurin hyvinvointipalvelujen tuottaminen tarjoaa heille taiteilijana. Työtilaisuuksien lisäksi nähtiin, että myös tätä kautta taiteen ulottuvuus voisi laajeta sekä samalla voisi hyödyntää omaa osaamistaan eri ryhmien kanssa.

”Voisin myös ehkä vaikuttaa yhteiskunnallisesti tukemalla syrjäytymässä olevia antamalla heille äänen ja näkyvyyden kuvillani, mahdollisesti myös työkalun, jolla työstää omaa elämää. Yhteiskunnallinen vaikuttaminen tai ainakin näkyville nostaminen on minulle yksi tärkeä osa valokuvaajan ja valokuvataiteilijan työtä.” (taiteilija)

3.2 Haasteet kulttuurin hyvinvointipalvelujen tuottamisessa

Sosiaalialan edustaja ei näe heikkouksia kulttuurin hyvinvointipalvelujen tuottamisessa, vaan hänen mielestään kyse on siitä, kuinka hyvin palvelut on kohdennettu oikeille ihmisille. Toimivien käytänteiden levittäminen eteenpäin on tärkeää, mutta haastavaa. Kulttuurin edustajien ja hoivaympäristöjen työntekijöiden ajatusmaailmat ja arvot voivat olla erilaisia, joten molempien päiden ymmärrystä toisistaan pitäisi lisätä. Henkilökunnalla voi olla ennakkoluuloja projektin toteuttamisesta.

Taiteilijoiden haastatteluista tuli ilmi, että kulttuurin hyvinvointipalvelujen tuottamisessa yhtenä uhkana on taiteilijoiden kokemattomuus, jos he eivät ole tottuneet toimimaan erityisryhmien kanssa. Tämän tyyppinen toiminta ei sovi kaikille taiteilijoille. Kulttuurin hyvinvointipalveluja tuotettaessa taiteilija voi huomata, että projekti on jotain muuta mitä aluksi kuvitteli. Laitoksessa esiintyminen tai taideryhmän vetäminen voi olla kovin erilaista, mihin on tottunut. Kun palvelua lähdetään tuottamaan, asiaan pitää olla orientoitunut.

”Mutta täytyy vaan osata luovia tilanteen ehdoilla. Se onkin kaikkein kiinnostavinta siinä. Tietenkin projekti pitää suunnitella hyvin, mutta koko ajan pitää olla mukautumisen mahdollisuus. Hommat tulee tehdä sen kohderyhmän ehdoilla.” (taiteilija)

Yhden haastattelun mukaan hänen kulttuurin hyvinvointiprojektiin valikoitui liian huonokuntoisia henkilöitä, sillä sosiaalipuolen henkilöllä ei ollut kokemusta kulttuuriprojektin vaatimuksista ja haasteista. Taideprojekti oli työläs ja olisi sopinut hieman paremmassa kunnossa oleville kuntoutujille. Myös toisen taiteilijan näkemys oli, että esimerkiksi hankesuunnitelmien tekemisessä jo rahoitusvaiheessa tulisi olla taiteilija mukana, jotta kaikki asiat tulisi huomioitua.

Lisäksi olisi hyvä, jos projekti rajoittuisi selkeälle jaksolle. Taiteilijan arki on usein pätkätöitä, johon sovitettu omaa taiteellista työtä ja apurahajaksoja. Tästä syystä kulttuurin hyvinvointiprojekti, jota olisi vaikkapa kolme tuntia viikossa, voi olla hankala sovittaa muihin taide- ja työpätkiin. Helpompaa olisi, jos projekti toteutettaisiin selkeänä jaksena, kuten kolme kuukautta. Haastateltavat kokivat, että projekteihin olisi tärkeää valita ammattitaiteilijoita jo tulon takia. Lisäksi näin projekteihin saataisiin enemmän tekemisen intoa ja henkeä.

4. Johtopäätökset ja kehittämis ehdotukset

Kaakkois-Suomen alueella kulttuurin hyvinvointipalveluja on toteutettu aktiivisesti ja kiinnostusta niiden tuottamiseen löytyy. Silti edelleen on monia seikkoja, joita tulisi kehittää. Toiminnan kehittäminen ja eteenpäin vieminen vaatii organisoi- jia ja alullepanijoita. Toimintaan tarvittaisiin henkilöitä, jotka tuntevat molempien alojen toimintatavat. Heillä tulisi myös olla aitoa kiinnostusta toimintaa kohtaan.

Myös tietoisuuden lisääminen sekä sosiaali- ja terveysalan että kulttuurialan suuntaan olisi tärkeää. Vaikka kulttuurin hyvinvointipalvelut ovat muutamassa vuodessa kehittyneet positiivisempaan suuntaan, edelleen kohdataan ennakkoluuloja. Sosiaali- ja terveysalalla ei osata välttämättä ymmärrä, mitä kulttuurin hyvinvointipalveluilla tarkoitetaan ja mitä hyötyä niistä on. Jotkut ymmärsivät ne yleiseksi kulttuuritoiminnaksi. Kuitenkin toiminnassa olisi tärkeää ottaa huomioon kohderyhmän erityisyys ja innostava ote tekemiseen.

Kaakkois-Suomen alueella kulttuurin hyvinvointipalvelut painottuvat sosiaalialalle. Esimerkiksi terveydenhoidossa, kuten sairaaloissa, kulttuurin hyvinvointipalveluja ei mainita toteutetuissa projekteissa. Eri toimijoilla on erilaiset käsitykset ja toiveet palvelujen tuottamisesta. Kahdenlaisten mielipiteiden takana on varmasti tiedon puute. Yksi työtä vaativa sarka on saada nämä alat kohtaamaan ja lisätä tietoisuutta.

Taloudelliset resurssit on yksi haasteellisimmista kulttuurin hyvinvointipalvelujen tuottamiseen vaikuttavista seikoista. Rahoituksen tulisi jakautua tasaisesti sosiaali- ja terveydenhuollon ja kulttuurin toimijoiden välille.

Parhaimmillaan kulttuurin hyvinvointipalvelut auttavat kehittämään hoitokulttuuria, antavat virikkeitä, elämäniloa ja hyvinvointia hoidon kohteelle. Ne myös antavat taiteilijoille työmahdollisuuksia ja uusia näkökulmia taiteen tekemiseen. Hoitotyöntekijöille palvelut voivat antaa vaihtelua työn tekemiseen ja ravistella pinttyneitä rutiineja.

Keskeiset kehittämis ehdotukset Kaakkois-Suomen kulttuurin hyvinvointipalvelujen kehittämiseen:

- kulttuurin hyvinvointipalvelujen verkoston kokoaminen
- tarvitaan kulttuuritulkkeja ja organisoi jia, joilla on monialaosaamista taiteesta ja kulttuurista sekä sosiaali- ja terveysalalta
- tietoisuuden lisääminen kulttuurin hyvinvointipalveluista sosiaali- ja terveysalan sekä taiteen ja kulttuurin toimijoiden keskuudessa ja välillä

Lähteet:

Bardy, Marjatta, Haapalainen, Riikka, Isotalo, Merja & Korhonen, Pekka (toim.). 2007. Taide keskellä elämää. Helsinki: Like.

Hume, Victoria. 2010. Creative care: The role of the arts in hospital. Nursing Management 15 (5), 16-20.

Jääsmaa, Anne & Lappalainen, Tiina. 2005. Kartoitustutkimus ”Taiteen ja kulttuurin hyvinvointia edistävästä vaikutuksesta sosiaali- ja terveysalan hoito- ja palveluyksiköissä”. Taideapteekki Etelä-Karjala ja Taideapteekki Etelä-Kymenlaakso – projektit 2.1.2003-30.6.2005.

Liikanen, Hanna-Liisa. 2010. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia – ehdotus toimintaohjelmaksi 2010–2014. Opetusministeriön julkaisuja 2010:1.

Taipale, Minna. 2007. Terveyttä ja hyvinvointia kulttuurista senioreille. Julkaisussa Katsomosta Estradille – Ikäihmiset kulttuurin tuottajina. Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisuja A. 4:2007.

Schickler, Pam. 2005. Achieving health or achieving wellbeing? Learning in Health & Social Care 4 (4), 217–227.

Storck, Thomas. 2009. Culture and the embodiment of cultural ideals as preliminary to a philosophy of culture. Forum Philosophicum 14, 69-86.

Haastattelut:

Heilimo, Tarja, kuvataiteilija

Hynninen, Sirpa, kuvataiteilija

Järvinen, Soile, projektipäällikkö, Ravimäkiyhdistys, Yhdessä olemme enemmän – hanke, Hamina

Komulainen, Marjut, elokuvaohjaaja

Pekkola, Kaija, vastaava hoitaja, Ravikoti, Ravimäkiyhdistys, Hamina

Raskinen, Minna, muusikko

Taipale, Mona, amanuenssi, Etelä-Karjalan taidemuseo, Lappeenranta

Liitteet:

Liite 1. Kysely taiteilijoille

Liite 2. Kysely kulttuuritoimijoille ja –verkostoille

Liite 3. Kysely sosiaali- ja terveystoimen toimijoille

Liite 4. Haastattelukysymykset

Kysely taiteilijoille Kaakkois-Suomen kulttuurin hyvinvointipalveluista

Kulttuurin hyvinvointipalvelulla voidaan tarkoittaa esimerkiksi taiteen soveltavaa käyttöä mm. nuoriso- tai hoivatyössä, tai se voi olla esimerkiksi sosiokulttuurista innostamista ja voimauttamista eri yhteisöissä.

Oheisella kyselyllä selvitetään taiteilijoiden osallistumista ja kiinnostusta kulttuurin hyvinvointipalveluihin Kaakkois-Suomen alueella. Kyselyyn vastaaminen vie noin 10 minuuttia. Kyselyn tiedot käsitellään luottamuksellisesti.

TAUSTATIEDOT

1) Sukupuoli

- ☐ Nainen
☐ Mies

2) Ikä

- ☐ 18-24
☐ 25-34
☐ 35-44
☐ 45-54
☐ 55-64
☐ 65-

3) Taiteenalanne

- ☐ säveltaide
☐ sanataide
☐ kuvataide
☐ muotoilu
☐ näyttämötaide
☐ tanssitaide
☐ sirkus- ja estraditaide
☐ elokuvataide
☐ valokuvataide
☐ muu, mikä?

4) Millä alueella asuinkuntanne sijaitsee?

- ☐ Etelä-Kymenlaakso
☐ Pohjois-Kymenlaakso
☐ Etelä-Karjala

5) Onko taiteen tekeminen Teille

- ☐ päätoimi
☐ sivutoimi
☐ harrastus?

OSALLISTUMISESTA KULTTUURIN HYVINVOINTIPALVELUJEN TUOTTAMISEEN

6) Tuotatteko tai oletteko tuottaneet kulttuurin hyvinvointipalveluja? Valitkaa parhaiten kuvaava.

- ☐ Kyllä, tuotan nykyisin
☐ Kyllä, olen tuottanut aiemmin
☐ En

7) Tuotatteko tai tuotitteko kulttuurin hyvinvointipalveluja

- ☐ yksin
☐ osana ryhmää (esim. orkesteri, teatteriryhmä)
☐ yhdessä muiden yksittäisten taiteilijoiden kanssa?

8) Mille alueelle tuotatte tai olette tuottaneet kulttuurin hyvinvointipalveluja?

- ☐ Etelä-Kymenlaakso
- ☐ Pohjois-Kymenlaakso
- ☐ Etelä-Karjala
- ☐ muu Suomi
- ☐ ulkomaat

9) Mihin sosiaali- ja terveysalan yksiköihin olette tuottaneet kulttuurin hyvinvointipalveluja?

- ☐ vanhustyön yksiköt
- ☐ mielenterveysyksiköt
- ☐ vammaispalvelut
- ☐ lastensuojelun yksiköt (esim. perhekodit ja lastenkodit)
- ☐ varhaiskasvatuksen yksiköt (päiväkodit, perhepäivähoito, perhepuistot)
- ☐ sairaalaat
- ☐ terveyskeskus ja ehkäisevä terveydenhuolto (esim. kotihoito)
- ☐ maahanmuuttajille suunnatut palvelut
- ☐ kuntoutusyksiköt
- ☐ päihdehuollon yksiköt
- ☐ vankilat
- ☐ muu, mikä?

10) Kenelle kulttuurin hyvinvointipalvelu oli suunnattu?

- ☐ hoito- tai palveluyksikön asiakkaille
- ☐ henkilökunnalle

11) Oliko kyseessä oleva toiminta

- ☐ osallistavaa
- ☐ esittävää
- ☐ molempia?

12) Kuvaile tuottamanne kulttuurin hyvinvointipalvelun sisältöä.

13) Mitä kautta olette saaneet toimeksiannon kulttuurin hyvinvointipalvelun tuottamiseen?

- ☐ tilaustyö
- ☐ osana projektia
- ☐ muuten, miten

14) Oletteko markkinoineet osaamistanne sosiaali- ja terveysalan toimijoille?

- ☐ Kyllä. Mille toimijoille (esim. yksikkö)?
- ☐ En

KULTTUURIN HYVINVOINTIPALVELUJEN TULEVAISUUDESTA

15) Oletteko kiinnostuneet tuottamaan kulttuurin hyvinvointipalveluja kolmen vuoden sisällä?

- ☐ kyllä
- ☐ ehkä
- ☐ en

16) Miten uskotte kulttuurin hyvinvointipalvelujen kysynnän kehittyvän kolmen vuoden sisällä?

- ☐ kysyntä kasvaa
- ☐ kysyntä pysyy samana
- ☐ kysyntä pienenee
- ☐ en osaa sanoa

17) Arvioikaa, mitkä tahot olisivat kulttuurin hyvinvointipalvelujen ostajia kolmen vuoden tähtäimellä?

- ☐ sosiaali- ja terveysalan ulkopuoliset yritykset (tyky-toiminta ja työhyvinvointi)
- ☐ kuntien/kaupunkien sosiaali- ja terveystoimi
- ☐ yksityiset sosiaali- ja terveysalan yritykset
- ☐ kolmas sektori
- ☐ yksityiset kuluttajat
- ☐ muu, mikä

18) Arvioikaa, mikä olisi mielestänne kohtuullinen kokonaiskorvaus tuottamastanne kulttuurin hyvinvointipalvelusta. Antakaa esimerkki, mistä korvaus koostuu.

19) Millä tavoin hyödynnätte omaa osaamistanne sosiaali- ja terveystoiminnalla?

20) Mitä mahdollisuuksia kulttuurin hyvinvointipalvelujen tuottaminen tarjoaa/tarjoaisi Teille taiteilijana?

21) Minkälaisia esteitä näette kulttuurin hyvinvointipalvelujen tuottamisessa taiteilijana?

22) Oletteko kiinnostuneet kulttuurin hyvinvointipalvelujen tuottajien verkostotoiminnasta?

- ☐ kyllä
- ☐ ehkä
- ☐ en
- ☐ en osaa sanoa

23) Keitä verkostoon pitäisi kuulua?

24) Kertokaa ehdotuksia ja ideoita, mitä toimia kulttuurin hyvinvointipalvelujen kehittämiseksi tarvittaisiin tulevaisuudessa.

Kiitos vastauksestanne!

Kysely kulttuurin hyvinvointipalvelujen tuottamisesta

Kulttuurin hyvinvointipalvelulla voidaan tarkoittaa esimerkiksi taiteen soveltavaa käyttöä mm. nuoriso- tai hoivatyössä, tai se voi olla esimerkiksi sosiokulttuurista innostamista ja voimauttamista eri yhteisöissä.

Oheisella kyselyllä selvitetään kulttuuriverkostojen ja kulttuurialan toimijoiden kiinnostusta tuottaa kulttuurin hyvinvointipalveluja tai osallistua niiden tuottamiseen Kaakkois-Suomen alueella. Kyselyyn vastaaminen vie noin 10 minuuttia. Kyselyn tiedot käsitellään luottamuksellisesti.

1) Tuotatteko tai oletteko tuottaneet kulttuurin hyvinvointipalveluja? Valitkaa parhaiten kuvaava.

- ☐ Kyllä, tuotamme nykyisin
- ☐ Kyllä, olemme tuottaneet aiemmin
- ☐ Ei

2) Jos osallistutte nykyisin tai olette osallistuneet kulttuurin hyvinvointipalvelujen tuottamiseen, minkä tyyppisiä ne olivat?

3) Mille ryhmille nämä palvelut tuotettiin (esimerkiksi ikääntyneet, mielenterveyskuntoutujat, maahanmuuttajat)?

4) Jos teillä ei ole ollut kulttuurin hyvinvointipalveluihin liittyvää toimintaa, mistä tämä johtuu?

5) Mitä mahdollisuuksia kulttuurin hyvinvointipalvelujen tuottaminen tarjoaa/tarjoaisi Teille?

6) Minkälaisia esteitä näette kulttuurin hyvinvointipalvelujen tuottamisessa?

7) Miten uskotte kulttuurin hyvinvointipalvelujen kysynnän kehittyvän kolmen vuoden sisällä?

- ☐ kysyntä kasvaa
- ☐ kysyntä pienenee
- ☐ kysyntä pysyy samana
- ☐ ei osaa sanoa

8) Oletteko kiinnostuneet kulttuurin hyvinvointipalvelujen tuottajien verkostotoiminnasta?

- ☐ kyllä
- ☐ ehkä
- ☐ ei
- ☐ ei osaa sanoa

9) Keitä verkostoon pitäisi kuulua?

10) Arvioikaa, mitkä tahot olisivat kulttuurin hyvinvointipalvelujen ostajia kolmen vuoden tähtäimellä?

- ☐ sosiaali- ja terveysalan ulkopuoliset yritykset (tyky-toiminta ja työhyvinvointi)
- ☐ kuntien/kaupunkien sosiaali- ja terveystoimi
- ☐ yksityiset sosiaali- ja terveysalan yritykset
- ☐ kolmas sektori
- ☐ yksityiset kuluttajat
- ☐ muu, mikä

11) Kertokaa ehdotuksia ja ideoita, mitä toimia kulttuurin hyvinvointipalvelujen kehittämiseksi tarvittaisiin tulevaisuudessa.

Kiitos vastauksestanne!

Lähetä

Kysely kulttuurin hyvinvointipalvelujen ostamisesta

Kulttuurin hyvinvointipalvelulla voidaan tarkoittaa esimerkiksi taiteen soveltavaa käyttöä mm. nuoriso- tai hoivatyössä, tai se voi olla esimerkiksi sosiokulttuurista innostamista ja voimauttamista eri yhteisöissä.

Oheisella kyselyllä selvitetään sosiaali- ja terveysalan toimijoiden kiinnostusta ostaa kulttuurin hyvinvointipalveluja Kaakkois-Suomen alueella. Kyselyyn vastaaminen vie noin 10 minuuttia. Kyselyn tiedot käsitellään luottamuksellisesti.

1) Millä sektorilla toimitte?

- ☐ yksityinen yritys
- ☐ kunta tai kuntayhtymä
- ☐ valtio
- ☐ valtion tai kunnan liikelaitos
- ☐ järjestö
- ☐ seurakunta
- ☐ muu yhteisö

2) Oletteko hankkineet kulttuurin hyvinvointipalveluja?

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei

3) Jos olette hankkineet kulttuurin hyvinvointipalveluja, mille kohderyhmälle olette hankkineet niitä?

- ☐ sosiaali- ja terveyspuolen asiakkaille
- ☐ henkilökunnalle

4) Jos olette hankkineet kulttuurin hyvinvointipalveluja, millaisia palveluja olette hankkineet ja kenelle?

5) Oletteko kiinnostuneet hankkimaan kulttuurin hyvinvointipalveluja kolmen vuoden sisällä?

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei
- ☐ Ei osaa sanoa

6) Oletteko ensisijaisesti kiinnostuneita esittävistä vai osallistavista kulttuurin hyvinvointipalveluista vai molemmista?

- ☐ Esittävistä
- ☐ Osallistavista
- ☐ Molemmista

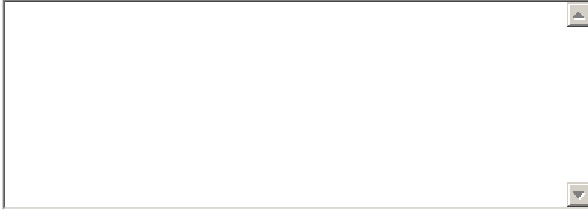
7) Keneltä aiotte ostaa kulttuurin hyvinvointipalveluja kolmen vuoden sisällä?

- ☐ yksityiset taiteilijat
- ☐ yksityiset teatteriryhmät, orkesterit tms.
- ☐ kuntien tuottamat kulttuuripalvelut
- ☐ ammattilaisteatterit, ammattilaisorkesterit
- ☐ kulttuurijärjestöt
- ☐ kulttuuriverkostot (esim. Kaakku)
- ☐ harrastajat (esim. eläkeläisten kuorot)
- ☐ muu, mikä

8) Miten uskotte kulttuurin hyvinvointipalvelujen kysynnän kehittyvän kolmen vuoden sisällä?

- ☐ kysyntä kasvaa
- ☐ kysyntä pienenee
- ☐ kysyntä pysyy samana
- ☐ en osaa sanoa

9) Paljonko olette valmiita varaamaan määrärahoja ko.palveluihin?

10) Kertokaa ehdotuksia ja ideoita, mitä toimia kulttuurin hyvinvointipalvelujen kehittämiseksi tarvittaisiin tulevaisuudessa.

Kiitos vastauksestanne!

Lähetä

HAASTATTELUN KYSYMYKSIÄ:

Taustaa:

1. Oletteko osallistuneet kulttuurin hyvinvointipalvelujen tuottamiseen? Jos olette, millainen palvelu oli kyseessä?
 - a. Kenelle?
 - b. Missä?
 - c. Koska?
 - d. Oliko toiminta osallistavaa vai esittävää, vai molempia?
2. Keitä muita osapuolia oli mukana tuottamassa kulttuurin hyvinvointipalvelua?
3. Mistä lähtökohdista kulttuurin hyvinvointipalvelu sai alkunsa? Oliko kyseessä selvä tarve vai jokin muu seikka? Oliko se omasta aloitteestanne vai jonkun muun aloitteesta?
4. Mistä aloitteet projekteihin yleensä tulevat?

Itse projekteista:

5. Mitä eri asioita kulttuurin hyvinvointipalvelun tuottaminen mielestänne vaatii?
6. Mitä taloudellisia resursseja projektit vaativat?
7. Mitä mahdollisuuksia kulttuurin hyvinvointipalvelujen tuottaminen tarjoaa eri henkilöille (esimerkiksi taiteilijoille; palvelun kohderyhmälle, kuten hyvinvointipalvelun asiakkaille ja henkilökunnalle)?
8. Entä mitkä ovat mielestänne heikkoudet kulttuurin hyvinvointipalvelun tuottamisessa eri henkilöiden kannalta (esimerkiksi taiteilijat, palvelun kohderyhmä, kuten hyvinvointipalvelun asiakkaat tai henkilökunta)?

Palvelun jälkeen:

9. Millaista palautetta olette saaneet palveluista? Osallistujilta? Asiakkailta?

10. Millainen tarve näillä palveluilla on mielestänne ollut?

11. Mikä on ollut yleinen asenne? Miten asenne/suhtautuminen on muuttunut esim. viidessä vuodessa?

12. Mikä on ollut sosiaali- ja terveystieteiden asennoituminen kulttuurin hyvinvointipalveluihin?

13. Miten mielestänne kulttuuri- ja sosiaali- ja terveystieteet kohtaavat toisensa kulttuurin hyvinvointipalveluja tuottaessa?

Tulevaisuuden näkymät:

14. Millaisena kulttuurin hyvinvointipalveluiden kysyntä pysyy mielestänne jatkossa? Kasvaako vai laskeeko kysyntä? Vai pysyykö se samana? Mistä tämä johtuu?

15. Mitä ehdotuksia annatte kulttuurin hyvinvointipalvelujen kehittämiseen?

